

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Buthentiske Efterretninger

om

Jacob Benignus Winsløvs

Overgang til den catholske Kirke.

Med Indledning og historiske Oplysninger

udgivne

af

C. F. W. Bendz

const. Adjunct.

Indbydelsesskrift

til

den offentlige Examen i Horsens lærde Skole
i Juli 1846.

Horsens.

Trykt hos M. C. Fogh.

Indledning.

Det er allerede ofte og med Rette bemærket, at Beretningen om et Menneskes Overgang fra den Tro, hvori han er født og opdragen, til en anden, og Fremstillingen af de Grunde, der have indvirket bestemmende paa et saadant Menneskes Apostasi, horer til de interessante og meget lærerige Partier i Historien. Interessen forøges naturligviis, naar Apostaten selv har givet os Grundene til sin Fremgangsmaade, naar vi af hans Skildring see, at uædle Bevæggrunde ingenlunde have bestemt ham; men at en noie Sammenlignen mellem de forskjellige Religioner, og lang Undersøgelse er gaact i Forveien, naar vi blive vaer, at han har kæmpet en lang Kamp, for at finde Sandheden, og at hans endelige Overgang er bevirket ved religiøs Overbeviisning.

Og dette er netop Tilfældet med den Mand, med hvilken de følgende Blade skulle sysselsætte sig, vi ere saa heldige at besidde en fuldstændig og sammenhængende Forklaring af vor berømte Landsmand selv over de Grunde, der bevægede ham til at forandre sin Troesbekjendelse; det var ei Catholicismens pragtfulde Cultus, ei Italiens blændende Kunst, ei Haabet om jordist Fordeel, der be-

stemte vor Winsløv til at forlade sin Fædrene Tro og søge sin Sjæls Frelse i den catholske Kirkes Skjød, et Skridt vi naturligtviis maae beklage; men i vor Smerte over dette den danske Kirkes Tab er der dog den Trost, at blev han end vundet for en fremmed Tro, da staaer han dog reen for lave og uædle Bevæggrunde til dette Skridt, og maatte han end bukke under i Kampen — en Kamp han vistnok ei var voren — da see vi ham besejret af en Stridsheft, der var ham fuldkommen værdig, see ham overbunden — maafee ved blændende Sophismer — men ikke ved Vaaben, vi ellers kun altfor godt kjende fra det Slags religiøse Kampe.

Vor Winsløv har iøvrigt, som bekjendt, allerede fundet sin Biograph. Vor lærde Prof. Nyrup har allerede for mange Aar siden givet os meget interessante Oplysninger om hans Levnet og hans Overgang til den catholske Tro¹⁾. Han har foruden trykte Værker benyttet Winsløvs eget i Aaret 1739 skrevne Forsvar for sin Overgang, hvilket haves i Manuskript, og har deraf meddeelt et Par Steder, ligeledes har han havt for sig Prof. Wöldike's Gjendrivelse af dette Forsvar, men har deraf kun meddeelt nogle faa Linier. Meddelelsen af disse Blade har troet, at det maafee ei vilde være uden Interesse at lære disse tvende Afskifter at kjende i deres Hæelighed og har derfor benyttet den ham her givne Leilighed til at bringe dem til Fleres Kundskab, hvortil de forekomme ham at være fuldkommen berettigede. De ere meddeelte efter en god Copi, men med en nyere Orthografi; et Par Breve, skrevne paa Fransk af vor berømte Landsmand, hvori blandt mere hans Overgang til Catho-

licitsmen fortellig er berørt, seer Meddeleeren sig i Stand til at tilføie efter de ham tilhørende Originaler, hvilke Ny-rup ei har kjendt. De ere ordret afstrykte.

Førend vi imidlertid gaac over til disse Afstykker selv, turde det maaskee ei være upassende i al Korthed at give en Oversigt oven de vigtigste Momenter af Winsløvs Liv tildeels hentet fra ovennævnte Afhandling²⁾, der maa antages at være en Deel af Paserus ubekjendt.

**

**

**

Jacob (Benignus) Winsløv er født 17de April³⁾ 1669 i Odense. Hans Fader var Mag. Peder Jacobsen Winsløv⁴⁾, Præst til Frue Kirke sammentids, hans Moder heed Marthe Brun. Faderen, en for sin Tid meget sprogfondig Mand, som har udgivet flere lingvistisk-antiquariske Skrifter, indviede tidlig sine 9 Sønner, hvoraf de 8 deponerede ved Kjöbenhavn's Universitet, til Videnskabernes Dyrlæse. Jacob, som var den ældste, og som blev den længstlevende, deponerede fra Gymnasiet i Odense 1687, blev Alumnus paa Borchs Collegium og studerede i Forsningen Theologie. Som Student prædikede han nogle Gange og skal ligesom hans Fader have besiddet sine Talegaver, ja en gammel Præst i Syen tilbød ham at blive hans Adjunctus og Succesor (Litra A B). Foruden Theologie havde imidlertid W. ogsaa lagt sig efter Medicin, og snart seirede hans Tilbøielighed til denne Videnskab; efter Geheimeraad Moths og Prof. Ole Romers Raad besluttede han sig tilsidst til at forlade den theologiske Bane og nu studerede han for Alver Anatomie og Medicin, saa at han

i Maren 1694—1696 holdt 3 medicinske Disputatser. Ved sin før nævnte Patron Geh. Moths Hjælp fik han egl. Rejsestipendium og tiltraadte d. 7de Febr. 1697 en Udenlandsrejse i Selskab med Joh. de Buchwald ⁵⁾ (Litr. A. 3). Rejsen gik først til Holland, men allerede her forlod B. ham, et Tab, som dog snart blev ham erstattet, da han under sit Ophold her indgik Venkskab med en anden Landsmand, Jens Foss ⁶⁾, i hvis Selskab han i Juni Maaned 1698 efter Moths Ordre reiste til Paris. Efter et Mars Samliv i Paris skiltes disse 2 Venner ad, Foss, som havde været udenlands i 12 Aar, forlod Frankrig for at gjensee sit Fædreland. Dog snart see vi atter vor Winslov indgaae Venkskab med en Landsmand, nemlig den unge Olf Worm ⁷⁾, som samme Aar kom fra England til Paris. Med denne Lærde kom han oftere sammen og efter Worms Forslag samtalede de om Religionsfager (Litr. A 3), men til Worms store Sorg gik hans Ven W. den 8de October 1699 offentlig over til den catholske Religion og antog Navnet Benignus efter sin berømte Belynder Bossuet ⁸⁾. Spørge vi om Grundene til hans Overgang til Catholicismen, da har W. i sit Brev til sin Broder søn (Litr. A 3) selv anført Læsnningen af Bossuets Skrifter og i et Brev til D. Worm (Litr. A 1) tillige Læsnningen af Arnoulds ⁹⁾ Bærfer, meget omgiffes han den første af disse berømte Kirke lærere, der især holdt sig til de udbortes Tvistigheder i den protestantiske Kirke efter Luthers Død og til den Vaklen i Meningerne, som hine Partiers Mangfoldighed skulde bevise. Noget Andeel i hans Religionsforandring tillægges en Dominikanermunk i Paris Pere Rachmann ¹⁰⁾.

Winsløv bivaanede ogjaa de Disputatser, som om Sen- og Helligdagene holdtes i et Kapel i Kirken St. Sulpice, hvor en Præst paa fgl. Beføstning offentlig forsvarede de Catholfskes Lærdomme mod Enhver, som vilde opponere. Enig maa man vistnok være med Holberg, naar han siger om W.: „Det er ei rimeligt, at han for Gevinst eller Fordeel er affalden fra sin Fædrenetro, thi han havde staaet sig bedre i sit Fædreland, hvor Praxis er større ¹¹). Den nærmeste Folge af Winsløvs Religionsforandring var, at hans Understøttelse fra Kjøbenhavn ophørte, mærkeligt nok erholdt han senere Pengehjælp fra Storbhertug Cosmo af Toskana, da denne Fyrste havde erfaret hans Overgang til Catholicismen og hans Slægtskab med den berømte danske Lærde Steno, der i Italien havde affvoret sin Fædrenetro 1669. (Th. Bibl. 20 B. 274.) Efter Bossuets Raad lod W. sig derpaa prøve baade i Theologie og Medicin, fremstillede sig 1702 for Facultetet med anbefaling fra denne sin Patron og var 1703 Defensor ved en Disputats. Da hans nyænnynte Belynder døde (1704), stod vor W. meer end for alene i det fremmede Land, der nu blev hans Hjem for Fremtiden, hans Familie vilde ikke hjælpe ham, især siden hans Broder Niels Bruun W. ¹²), som i Maren 1702—4 i Paris studerede Anatomie under du Verney, forgjæves havde bestræbt sig for at faae ham til at forlade den catholfske Lære. W. henvendte sig derfor i en Tale til det medicinske Facultet, hvori han anholdt om Examen for Praxis, idet han androg for bemeldte Facultet, at de Omkostninger, han vilde have at udrete, ferend han kunde naae Doctor-Værdigheden, langt oversteeg hans Formue; denne

Tale virkede, han blev examineret og uden Omkostninger optaget som Licentiat den 4de October 1705. Ligesom Broderen studerede Jacob W. under den berømte Anatom du Vernes, blev allerede 1707 optaget som Medlem af Videnskabernes Academie, for hvilket han Tid efter anden oplæste en Række af fortræffelige Afhandlinger, hvoraf en Deel senere blev trykt i Academiets Samlinger. Hans Berømmelse skaffede ham snart en udbredt Praxis og 1711 saae han sig i Stand til at indgaae Ægteskab med en ubemidlet Pige Marie Catharina Gilles, i hvilket Ægteskab, der igrigt skal have været mindre lykkeligt, han havde 1 Søn og 1 Datter. Skjondt tabt for Fædrelandet glemte han det aldrig, han vedblev at staae i Correspondence med sine lærde Venner i Danmark især med Oluf Worm og hans Breve angif ofte hans Religionsforandring (Litr. A 1 og 2). Ofte modtog han Besøg af danske Reisende, blandt hvilke vi især maae nævne vor berømte Holberg (1714—15 i Paris), der, som bekjendt, ofte paa en skjemtende Maade besreede Catholicismen. Han omtaler W. som besfeden og oprigtig, aabenhjertig og tjenstagtig, samvittighedsfuld og stræng i at efterkomme den romerske Kirkes Skikke, men tillige som overmaade trofskyldig, disputeersyg og sparsommelig i hei Grad, hvilken sidste Egenskab ogsaa omtales af Andre. Magtet sin store Praxis udgav W. dog en Deel Skrifter, som roses af Kiendene, meest Lykke gjorde hans i Aaret 1732 udgivne exposition anatomique de la structure du corps humain, som er oversat baade paa Tydsk og Latin. 1739 skrev han sit under Litr. A 3 aftrykte Brev til sin Broderen Jacob W.¹³), hvori han paa given

Anledning søgte at forsvare sin Apostasie, dette Brev vilste Jacob W. til Prof. Theolog. Marcus Woldike ¹⁴⁾ og bad ham om at gjendrive det, en Bøn, Woldike ogsaa opfyldte, men hans i Sandhed velskrevne Forsvar for den lutheriske Lære (see Litr. B.) formaaede ei at bringe vor W. paa bedre Tanker. 1743 blev Winsløv Prof. i Anatomie og Chirurgie, 1744 Demonstrator i Anatomie ved det da nylig opbyggede theatrum anatomicum i Paris, som blev indviet 18de Febr. 1745, ved hvilken Leilighed W. holdt Talen, han var endvidere Dr. med., Lolk i det tydske Sprog ved det kongl. Bibliothek, Medlem af det kongl. Academie i Berlin o. s. v. I sine sidste Aar leed han meget af Døvhed. Agtet af Alle for sin Rettskaffenhed og fænnet som en af Frankrigs dueligste Anatomer døde J. W. Winsløv den 3die April 1760, 91 Aar gl.

A.

Breve fra J. Benignus Winslow.

No. 1.

(Et Ouf Worm.)

Monsieur!

Qu' estes vous donc devenu, mon cher Ami? Est-il possible, que nôtre ancienne amitié auroit fait naufrage? Non, je ne le saurois croire! Mais aussi est il possible de laisser mon ame si long temps en suspens? Enfin, mandez moi, je vous prie, tres-cher, de vos nouvelles, et souffrez, que jevous fasse des reprôches de vôtre silence. Je ne saurois croire, qu' il y a eu quelque chose parmi mes dernieres demandes, qui vous a faché. En un mot, je suis fort en peine de savoir, d'ou vient, que vous ne voulez pas me daigner d'une petite reponse. Il n'y a pourtant personne dans ma patrie, qui sauroit mieux justifier mon changement que vous, avec qui j'ai eu l'honneur de conferer si souvent sur cette matiere-là, dont je vous ai de grandes obligations. Je prie, que le Senigneur vous fasse la

même grace, qu'il m'a faite; en verité mon cher ami, c'est une grande grace. Et je n'en desespererai pas, si vous lisez avec attention, et sans prevention les deux livres, qui m'ont ebranlé au commencement, savoir: l'Exposition de Mr. de Meaux ¹⁵⁾ et son Histoire des variations etc. et d'autres, que vous avez emportés avec vous. C'est dommage, que vous n'avez pas aussi: la perpetuité de la foy de l'eglise catholique touchant l'eucharistie par Mr. Arnauld, 3 volumes in quarto ¹⁶⁾ C'est un ouvrage incomparable, et le dernier coup de ma conviction, car il est tout à fait invincible. Il me semble, que vous en avez la premiere edition in duodecimo. Mais sans cela il est impossible, qu'un esprit raisonnable et docile ne sauroit estre touché de ces premiers livres, dont je parle, et obligé par la à faire un examen etc. Avec tout cela il faut prier Dieu jour et nuit, car: Nisi Dominus aedificaverit domum, frustra laborant etc. Je me souviens, que vous aviez quelque difficulté touchant une premiere edition de l'Exposition etc., la quelle vous estoit venue d'un certain traité de Mr. Basnage ¹⁷⁾. Pour vous en tirer je m'en vais vous communiquer le Remarque de Mgr. l'Evêque de Meaux même la-dessus - - - ¹⁸⁾ Voilà, Monsieur, ces difficultés là bien levées. Mandez moi, je vous en conjure par notre ancienne amitié, mon tres cher ami, si est permis ou non de vous ecrire davantage et vous verrez, que je suis continuellement Monsieur

Votre tres obeissant et
fidel serviteur

Jacq. Benigne Winslow.

P. S. Mes tres humbles
baisemens. L'attend avec impatience
de vos nouvelles. Adieu! Je demeure
chez Monsieur Montbard Rue St. Jacques
à la ville d'Anvers.

(Brevet et uden Datum.)

No. 2.

(Tit O luf Worm.)

à Paris, Jeudi Saint 1702.

Monsieur!

Voilà une lettre de Monsieur l'Abbé Sombre ¹⁹⁾,
qui est bien ancienne, parceque je l'avois si bien gar-
dée, qu' elle a été tombée tout-à-fait en oubliè jusqu'
à ce que je viens de la trouver, c'est pourquoi je l'en-
voye encore, demàndant tres humblement pardon de ma
negligence. Mais, Monsieur, mandez moi, je vous en
prie un peu de vos nouvelles, si vous n'avez pas oubliè
l'ancienne amitiè. Je vous assure, que volre chere
conversation à Paris ne se sauroit jamais effacer de ma
memoire. Plût a Dieu, que nous puissions encore nous
entrevoir avant que de mourir. Les oeuvres de R. P.
Pommier n'ont pas encore paru. Vous savez bien
peut-être, qu'on a donné depuis un traité: *L'infailibi-
lité de l'Eglise dans tous les articles de sa doctrine
touchant la Foi et les Moeurs, pour servir de Re-
ponse au livre de Mr. Masius* ²⁰⁾, Docteur et Pro-
fesseur en Theologie de Copenhague, intitulé: *De-
fense de la Religion Lutherienne contre les Doc-*

teurs de l'Eglise Romaine (Franç. 1685, 8vo) par Leonor Antoine Langevin ²¹), Docteur de Sorbonne. L'Auteur vous connoit fort bien, et même c'est vous dont il parle au commencement de sa preface n'ayant pu se souvenir de votre nom, qu' apres que j'ai eu l'honneur de le connôître. C'est un excellent livre et la methode en est sur tous les articles comme celle de la Perpetuité de la foy sur l'Eucharistie. Monsieur Messen en a emporté un exemplaire avec lui et le Ministre de M. l'Envoyé de Danemarc en a envoyé un pour Mr. Masius avec mon cousin, qui est parti d'ici depuis peu. Je voudrois bien, que vous le vissiez et que vous me dissiez votre sentiment, mais sans prevention. Nous n'avons rien en depuis de M. de Meaux, que ses deux: *instructions pastorales sur les promesses de Jesus-Christ à son eglise* et encore ses *Meditations sur le Jubilé*. On attend un recueil de tous ses ouvres ensemble. Vous m'aviez promis la resolution de quelques difficultez de chez vous, mais je n'en vois pas l'exécution, ce qui me fait croire, que l'on voit bien la verité, mais que l'on n'ose pas y toucher. Je vous conjure, mon très cher Monsieur, pour l'amour de Dieu, pour l'amour de la verité, pour l'amour de votre salut, ou, si vous vous croyez bien être pour l'amour du mien, à qui la charité chretienne vous oblige, de conferer tems en tems les quatre premiers et le quinzieme livre de l'Histoire des Variations avec vos livres Symboliques. J'ai été bien etonné quelquefois, que l'on n'a pas soin de recommander ces livres Symboliques, (qui doivent être la modele originale de vos systemes) aux étudiants.

de votre Université au dessus de tous autres. Mais mon étonnement est passé apres avoir bien lu ces livres-là. Lisez y, je vous prie Catechismum Majorem Lutheri, que l'on appelle Biblia Laicorum dans les derniers livres Symboliques, et principalement l'explication des dix commendemens de Dieu; et jugez, si les expressions, qui s'y trouvent, sont edificantes aux laïques. Dans la preface se trouve un endroit tres particulier, dont je voudrois bien savoir votre sentiment: „*Nec antea desistant donec reipsa compererint, ac certifiant, quod Satanam ad mortem perdidicerint; doctioresque facti sint Deo et omnibus angelis ejus.* Monsieur, si vous voulez bien que nous recommencions notre ancienne conference; vous me ferez un grand plaisir; et pour cela nous conviendrons de la manière la plus courte et la plus juste, c'est à dire de ne pas prendre pour la doctrine de l'une et de l'autre religion que ce, qui est universellement reçu de l'un et de l'autre; par exemple, pour juger de notre doctrine, il faut se tenir à notre profession de foi et au Concile de Trente, comme aussi pour juger de vos creances; il faut se tenir à la confession d'Ausbourg et vos autres livres Symboliques, compris dans votre livre de Concorde (jevous dirai en passant, que l'edition, que j'ai est celle de Lipsic 1677). Par ce moyen là on evite beaucoup de chicane. C'est à vous de choisir, quel point controversé, que vous voudrez. L'aurez l'honneur de vous repondre le plus simplement, que je pourrai et sans detours. Je ne saurois m'empêcher de vous dire un petit mot de votre prière publique intitulée: Ver

Evangeliske Jubelbøn, som aarligen paa alle Helgen Dag læses. Her takker I først Gud, at han har givet sin Søn, som stedse (En perpetuam durationem et non interruptam successionem a Christi temporibus) har samlet sig ved den Hellig Mand (En perpetuam Spiritus Sancti præsentiam, est autem Spiritus ille veritatis, non erroris) en hellig Kirke og Menighed (En perpetuam Sanctitatem Ecclesiæ, qualis autem Ecclesiæ, non invisibilis, ut distingvere quibusdam placet, sed) i hvilken dit allerhelligste Navn **retteligen** kunde kjendes (En ecclesiam perpetuo visibilem et perpetuo talem, quæ fallere non potest) og dyrkes i den sande Tro til Salighed (En perpetuo talem, quæ nec falli potest, sive errare, hoc est uno verbo: infallibilem). Siden kommer der saasom en anden Tunge i den samme Mund og siger: Hvilket du oc synderlig har ladet paa kiende, der du for 100 oc atskillige Aar siden udfriede din Christen Kirke (quo nomine non particularis, sed universalis indigitatur) af det papistiske Fængsel oc Mørke (Hocine prorsus contrarium e superiori effato, quod Filius Dei perpetuo sibi Ecclesiam Sanctam colligit?) oc Iodst saa mildeligen igien optendes dit sande Evangelii Ljus (quomodo hoc stare potest cum *perpetuo* collecta Ecclesia Sancta, in qua nomen Dei recte *nosci* et *coli* poterat?) Monsieur comment laisse-t-on une contradiction si palpable dans une priere publique, que vous faites si solennement tous les ans en memoire de votre pretendue Reformation? Il n'y a point de distinction, qui puisse accommoder

cela. *Particularis et invisibilis* n'ont pas lieu ici, comme vous voyez. Vous n'aurez pas moins d'embaras sur l'article VII de votre Confession d'Ausbourg de ecclesia, sur quoi vous n'avez qu' à voir les quatre ou cinq premieres feuilles du quinziesme ou dernier livre de l'Histoire des Variations. Et comme vous avez l'excellent livre, qui s'appelle Prejuges legitimes contre les Calvinistes, je vous prie de faire reflexion entre autres choses sur le chapitre XVII touchant le Baptême. Monsieur l'Abbé Cordemoy ²²⁾ vous fait ses complimens, comme aussi Mr. Rosnay, qui demande souvent vos nouvelles. Recrivez bientôt Monsieur, et soyez persuadé, que je suis de tout mon coeur

vôtre tres humble serviteur

J. B. Winsløw.

Mes tres humbles baisemains
à Mrs. vos Parens et Amis.

À Monsieur,

Monsieur Ole Worm Matthison,
chez Mr. Jens Schelderup Curé de Sorøe.

No. 3.

(Til Jacob Winsløv.)

Hjert-Elskellige Broder søn!

Dit Brev til din Broder Peder Christian W. ²³⁾ af Dato den 23 Nov. tilligemed et indlagt fra din Søster af Dato den 27 Sept. er meget seent ankommet med Posten fra England og det under et blot Couvert med Op-

Skrift, udi hvilket indentil slet Intet var skrevet, hverken
 Navn, Sted eller Datum, saaat vi ei have kunnet tænke,
 hvorledes det har været bragt til England, og hvorfor det
 har været saa lang Tid og ved saadan en Ufvei omdra-
 get. Din Broder var just hos mig den samme Dag, som
 Brevet blev mig indhændiget fra Posthuset, og saasnart
 han selv havde læst baade det ene og det andet Brev,
 leverede han mig dem ogsaa for at læse. Dine vidtlof-
 tige, meget ivrige og udaf Skriften fremlagte Formanin-
 ger angaaende hans Religionsforandring gav mig heel
 gode Tanker om en velmenende Broders oprigtige og
 grundelsskende Hjerte; men at Du derhos har saameget
 ilde beskrevet, og snart at sige, beskrevet den gode cathol-
 ske Tro, det maa jeg ikkun tilregne din egen Uafvidenhed
 og dine Anfoerers Urigtighed eller Uretsindighed, hvorum
 videre siden. Men at Du i dit allerførste Brev til din
 Broder, har ikke undseet Dig for at afmale mig, din egen
 Kjædelige Farbroder, og mange andre ærlige catholiske Christ-
 ne med disse latterlige Titler: onde Mennesker, Forfore-
 re, Bedragere, Herere, Eladdere, ja saasom Gjænder, der
 udbortes synes søde, ærlige og retsindige, men indbortes
 ere glubende Ulve, etc. sandelig det fandt jeg udi Forsningen
 heel besværlig at kunne undskyldes, saasom jeg meente,
 at Du skulde have arvet en god Optugtelse efter din gode
 Fader, som havde langt bedre Tanker om mig, eftersom
 din egen gode og fromme Søster Else for nogle Aar
 siden har skrevet mig til, at hun maatte love ham at
 skrive mig til og lade mig vide, naar han døde, og hvor
 mange Værn han lod efter sig, hvilket hun og har i alle
 Punkter rigtig og godhertigen efterkommet udi den samme

Ekrivelse, med hvert Varns Navn og Tilstand etc. Din Farbroder Hans ²⁴⁾ W. har og betegnet langt bedre Tanker om mig, efterfom han har recommanderet adskillige af Nædrenelandet til mig, og i Synderlighed efterfom han oversendte til din Broder Peder Chr., der han endnu var i England et Brev til mig, som din Broder selv derfra bragte mig, udi hvilket han iblandt andet skriver saaledes: „men for al Ting vil jeg recommandere bemeldte Peder Winsløv til kjære Broders gode Opagt og trolige Formaninger, at han fornemmelig holder sig til den allerhøieste Gud“ etc. Din kjære Fæster Søster Malene ²⁵⁾ kan sige Dig, hvad den gode Geheimeraad Herr G. Sehested ²⁶⁾ og hans Frue har hørt om mig udi Paris, medens han der var Ambassadeur, og de høigunstige Forslag, som han havde gjort mig paa Kongens Begne med min Religionsfrihed. Overalt din gode Farfader, min høitelskelige Fader har vel ofte skrevet mig til om Religionsfager, saavel som og din Farbroder og min oprigtige gode Broder Herr Ludvig ²⁷⁾ i Waale og adskillige gamle Bekjendtere og Venner i Tydskland etc., men aldrig har jeg siden min conversion indtil den Dag hørt tale eller seet skrevet det allerringeste om mig paa saadan bitter Maade, hvorfor og jeg ikke heller herudi vil fortænke Dig selv eller nogen af vor Stægt, men heller nogle Fremmede, ubetænksomme og uforfarne Tilskyndere, som dog maatte vel tænke, at jeg endelig fik at see og kjende saadanne Træers Frugter. Saaat, min elskelige Brodersøn! jeg herudi ikke alene undskylder Dig selv af mit ganske Hjerte, men og vil tage det an for et vist Tegn til din egen Oprigtighed og ydermere for et vist Tegn, at Du

ikke skulde være i den vrang Mening, som en Deel af Protestanterne ere udi, nemlig, at Enhver kan blive salig ved sin Religions Tro, thi de, som ere udi den Mening, maae enten tilstaae, at man kan ligesaavel blive salig ved at troe Løgn og fornægte Sandhed, som ved at troe Sandhed (hvilket er uchristeligt), eller tilstaae, at det, som de selv efter deres Religionsbetsendelse holde og angive offentlig for en særdeles guddommelig Sandhed og en uforligneligen nødvendig Videnskab til at erlange den evige Salighed, er udi sig selv og udi Grunden ikke saameget angelegen (hvilket er uoprigtigt). Retssindige, velmenende, fasttroende og samvittige Christne begynde aldrig med saadan Bitterhed, naar de agte at omvende Noget, som de mene at være udi Bildfarelse; men næst inderlige Bønner til Gud, søge adskillige Kjærlighedsmaader, for at overbevise ham hans Bildfarelse, og for at bringe ham paa den saliggjørende Vej. De lægge sig efter med stor Forsigtighed at handle udi disse Sager med Enhver især efter den Tilstand, som de finde ham udi, nemlig at handle anderledes med dem, som af Frygt, Undseelse, Hensigt til Ære, til Venskab, til Lykke, til Forfremmelse, til Gevinst etc. holdes fra den rette Vej, anderledes med dem, som fare vild af Genfoldighed, Vanvittighed eller Uafvidenhed, og anderledes med dem, som de see at fare fort i deres Bildfarelse med frit Fortsæt og bedræglig Vanartighed. Men paa det Du kan ret domme om det, som mig selv angaaer, og saasom det er billigt at gjøre Regnskab for sin Tro udi slige Tilfælde, vil jeg med den Veilighed ganske kortelig fortælle Dig, hvorledes jeg er kommen til den catholske Religion. — Du har maaskee vel

hørt af din gode Farmoder, saavel som af dine Farbrødre og Andre, at forend jeg gav mig til det medicinske Studium udi Fædrelandet, havde jeg udi nogle Aar lagt mig efter det theologiske og prædiket adskillige Steder, at jeg har været ganske færdig til at gaae til Altestats og det, som mere er, ladet mig dertil indskrive under de tvende da besværligste Professorer Dr. Wand al ²⁸⁾ og Dr. Masius ²⁹⁾, men kom ikke dertil efter den berømte Mr. Romers ³⁰⁾ Raad for Geheimeraad Meths ³¹⁾ Skyld, som effede meget det medicinske Studium, og som formedest det, som han havde at tale om min Disposition dertil, blev mig meget gunstig, saaat efter nogle Aars Aulæggelse udi Borchii Collegio, han gav mig Befaling at reise udenlands under hans Protection. Min Fader havde nogen Tid tilforn skrevet mig til fra Odense i Gyeu om et Præstefald der i Landet, hvor jeg havde tilforn prædiket og ladet mig vide med samme Skrivelse, at Præsten, som laae haardt syg, begjærte mig selv som sin Efterkommer, at Sognefolkets var vel tilfreds med mig, og at Patronen selv det meget gjerne bevilgede. Men Dr. Jens Birch erod ³²⁾, da Professor Theologiae udi Kjøbenhavns Universitet og siden Superintendent i Jylland, raadede mig derfra, hans Fader Dr. Jacob Birch erod ³³⁾, Professor udi Gymnasio, under hvilken jeg havde studeret længe tilforn, og min Fader vare sær gode Venner. Endelig der jeg nu var færdig at tage den sidste Afsked med mine kjære Forældre og Søskende, gav den gode Fader udi deres Mærkværelse mig det Vidnesbyrd, at jeg aldrig havde været uskyldig uden en eneste Gang udi min Barndom, som jeg husker endnu ret vel, at jeg blev meget

straffet derfor, og efterat han havde givet mig adskillige gode Underviisninger om udenlandste Reiser, lagde han dette hertil, at hvad fremmede Religioner angif, vidste jeg vel at begaae mig. Derpaa reiste jeg den 7de Febr. 1697 udi Følge med Mr. Buchwald³⁴⁾, siden Kglig Medicus og Professor udi Kjobenhavns Universitet, lige til Holland, hvor jeg efter min Patron Geheimeraad Meths Anstalt opholdt mig udi 14 eller 15 Maaneder, og fandt der, udi Leyden, den gode ærlige Dr. Jens Fosf³⁵⁾, som Du maaskee vel kjender, hvis Venskab og trohjertige Omgængelse kom mig meget vel tilpas, besynderlig eftersom Mr. Buchwald ikke blev der saa længe. Imidlertid saasom disse gode Mænd, om de leve endnu, kan vidne, gif jeg til Kirke og Alters udi den lutheriske Kirke besynderlig udi Amsterdam. Anno 1698 udi Juni Maaned reiste jeg efter Geheimeraad Meths Befaling og der udi den gode Dr. Jens Fosf hans Selskab til Paris, hvor jeg observerede den samme Religionsevelse hos den danske Envoyé, da Mr. Meiercroné³⁶⁾, som havde en højsteens Prædikan³⁷⁾ ved Navn Mr. Krahe eller Kraag. Den gode gamle Ven Dr. Fosf kan maaskee endnu erindre sig den første Reise, vi gjorde tillsammans til Versailles med 2 andre gode Venner nemlig Dr. Christiani af Berlin og Dr. Frike af Hamburg, for at see Hoffet, at saasom vi den Dag ikke kunde komme til at see Kongen, uden udi Helmeffen, maatte vi gaae udi Capellet, at der Ragten advarede de Omringstaaende at falde paa Kne for den H: Hostie, gif jeg svær af Capellet, imedens de Andre bleve der og faldt paa Kne, og siden lafede deres Skrobellighed og Utroskab deruti, at for en blev Nys-

gjerrighed havde givet et saadant offentligt Mærketegn til en fremmed Religion imod deres Samvittighed (den samme gode ærlige Dr. Foss kan ogsaa maaskee vel erindre sig det første Brev, han skrev mig til efter min Forandring, nemlig: at dersom jeg ikke selv havde skrevet det til ham, havde han ikke kunnet troe det, saa forviisjet var han paa min forrige Religion). Men for at gjentage min Historie, da gif det siden saaledes til: Vi havde neppe været et Aars Tid tilsammen her i Paris, da min gode Ven Mr. Foss maatte reise hjem. Imidlertid var nylig ankommen fra England Mr. Worm³⁸), Præsidentens Søn af Ribe udi Jylland, som var en Theologus og agtede at blive Rector eller Professor Theologiae udi Fædrelandet, saavidt jeg kan erindre mig; han logerede her udi Naboskabet og saasom han fornåm, at jeg ikke, som en Deel af vore Landsmænd da gjorde, drev min Tid bort med Compagnie, Spil, Spektakel etc., foreslog han mig at have sommetid om Aftenen en Conferens med mig udi Religionsjager, for at øve os i vort Fædrelands Religion og at styrke os mod dens Vederparter, og saasom han meente, at jeg ikke havde endnu forglemt, hvad jeg tilforn havde studeret udi Controverser, bad han at exercere som en Vederpart med Objectioner, imidlertid at han vilde lægge sig efter at refutere dem, og dermed anvende Alt, hvad han kunde, jo mere og mere at gjøre os faste udi vor Religion. Dette syntes mig meget billigt og at komme overeens med min gode Faders Formaning, at gjøre det, som tilbørligt er for den timelige Forfremmelse, uden at forsømme det, som angaaer den evige Velsærd. Men saasom jeg var da meget occuperet med at eftertænke og tegne, hvad jeg

observerede om Dagen, gif vel 3 Uger bort inden jeg kunde have Tid til Andet. Imidlertid som jeg søgte hos en Boghandler udi Naboeskabet ved Navn Mr. Desprez om en ny udgangen Physica, som var meget æstimeret, blev mig givet tilligemed den Bog en Catalogus paa de Bøger, som i samme Boglade vare tilkjøbs, iblandt hvilke jeg fandt en liden Tractat in duodecimo, intituleret: Exposition de la doctrine de l'eglise catholique sur les matières de controverse (Paris 1671) par Mr. J. B. Bossuet, Eveque de Meaux etc., det var mig strax meget hjært, for vor Conferentses Skyld, at antræffe saadant et kort Begreb for at komme ihu de stridige Artikler, som de Lutherste udi deres theologiske Skrifter tillægge de Catholste og kaldte papistiske Bildfarelser. Men jeg blev siden ei saa vel tilfreds, der jeg med min Forhaabning neppe lig fandt fjerde Parten deraf udi en Bog, som dog var approberet af mange catholste Bisper, af Cardinaler og af Paven selv, og som Autor havde udgivet for at vise Calvinisterne, at den rette catholste Kirketro og Lærdom ikke bestaaer, som Calvinisternes Anseerere siige, udi nogle særdeles og ei overalt approberede Opinionser, langt mindre udi Superstitioner og Vantroer, som de samme Catholste idelig fordømme, og omendskjendt jeg fandt selv gemene ret catholste Folk at være langt bedre oplærte, end som de lutherste Skribenter det fortælle, dog alligevel holdt jeg bemeldte Bogs Autor mere for en klog Tilægger udi Religionsjager, og at være af det Slags, som jeg tilforn i Fædrelandet havde hørt at kaldes Syncretister, end for en slet Papist. Omtrent 2 Uger derefter kom mig for en anden Tractat af den samme Autor, hvis Titel var: Mi-

stoire des variations des églises protestantes (2 Voll. Paris 1688, 4to), udi hvilken den første Part handlede om Luthers Opkomst, om den lutheriske Religions Begyndelse etc., og Alt er udtaget af Luthers egne og af ham selv publicerede Skrifter, saavel som af den augsborgske Bekjendelse og de andre symbolske Bøger, som dertil høre, med alle Stedernes rigtige Citation efter de visse og af de lærde Protestanter overalt bekjendte originale Editioner. Derpaa leverede jeg mig omjæder til min Conferents med Mr. Worm, vi kom endelig overeens om at handle paa begge Sider ganske eenfoldeligen og retfærdig og alene om de Punkter eller Artikler, som hver Bederpart egentlig og offentlig holder for nødvendige Troesartikler at lade passere dem, som ikke vare meget controverserede tilligemed de Punkter, som kaldes Adiaphora, saa og en Deel Ceremonier, som kunde maaskee tolereres uden Fare, at tage den Hel. Skrift tilligemed dens rette Fortolkning efter Grundspørgene for Hoved-Dommer udi Difficulteterne, som kunde forekomme, og endelig at slet intet ansee for nødvendig Troesartikel det, som ikke klarligen og uimodstrideligen kunde bevises af Skriftens egne Ord. Efter den Aftale og Besluttelse begyndte vi vor Conferents med dette almindelige Mundheld: *extra ecclesiam nulla salus*, uden Kirken ingen Salighed; og med den augsborgske Definition³⁹⁾: *ecclesia est coetus fidelium, in quo verbum dei pure docetur et sacramenta recte administrantur*. Derpaa tog vi os svar for at examinere upartisk efter Skriften, besynderlig efter det Nye Test. paa Græs, hvilken af de 3 fornemste og meest bekjendte Religioner og Hovedkirker udi Christenheden kom bedst overens med disse 3 Kjendemerker. Vi fornem

meget snart, at det første af dem, nemlig: pura verbi Dei praedicalio var alt for vidtløftigt og os udi saa kort Tid umuligt at efterforske, eftersom man udi det Fald maatte examinere 3 Religioners Versjoner ganske igjennem af Bibelen efter det hebraiske og græske Grundspreg, hvilket baade han og jeg dog nogenledes forstode. Hvorudover vi begave os fra dette første Kjendemærke til det andet, som var: reela sacramentorum administratio og det med den Betænkning: 1) at udi hvilken af disse Religioner Sacramenternes Betjenselse befandtes at komme nærmest overeens med den rene Skrift, den kunde allerbilligst siges, at have den rene og rette Sacramenternes Betjenselse, 2) at udi hvilken saaledes befandtes Sacramenternes rette Administration, om den kunde i lige Maade allerbilligst siges, at Guds Ord der reentligen læres og prædikes udi ringeste i Henseende til Sacramenterne. Men saasom efter hans Forslag og vor fælles Aftale jeg havde taget det catholiske Parti an, maatte her tales ikke alene om Daaben og Alterens Sacramente, som Protestanterne have alene beholdt, men ogsaa om de andre 3 Sacramenter, som foruden disse tvende administreres i den catholiske Kirke, nemlig: Bekræftelsen, Poenitentsen, Præstevielsens, Hægteskab og den yderste Salvelse; og saasom det Ord Sacramente, sacramentum (paa Græsk $\mu\sigma\tau\eta\rho\iota\omicron\nu$) er for de Catholiske udi den hellige Skrift, nemlig Ephes. 5, 32 og ikke for Protestanterne, lode vi dette Ord og lode os være nok, at herved forståes i Almindelighed baade af de Catholiske og af Protestanterne en hellig Kirke=Forsamling, der med synlige Tegn udvirker en usynlig Naade. Om Daaben syntes unyttigt at disputere, eftersom de Catholiske

ikke ombøbe Protestanterne og disse ei heller ombøbe de Catholske, hvilket var os et vist Tegn, at Grundfagen herudi var retmæssig paa alle Sider, og at det Dvrige ifkun bestod udi adskillige Ceremonier, som ikke kunde skyldes for at være mod Skriften, omendskjondt de ikke kunde deraf egentlig bevises, saavel hos de Lutherske som hos de Catholske. Dette lode vi saa og overgave os til Bekræftelsen eller Confirmationen, som i den catholske Kirke er et Sacramente, hvilket siden efter Daaben og efter Begyndelsen paa Skjelsalder administreres eller forrettes af en Biskop og aldrig af en slet Præst. Jeg fremførte paa de Catholskes Vegne, for at bevise den Kirke=Forretning, tvende Steder af Apost. Gjern. det ene Cap. VIII v. 14, 15, 16, 17, det andet Cap. XIX v. 6. Derpaa svarede Mr. Worm, at man maatte gjøre Forskjel mellem Kirken udi hendes Fødsel og første Barndom og Kirken udi hendes fulde Væxt, inter ecclesiam nascentem et ecclesiam adultam, hvilket han meente at bevise af de selsomme Steder saaledes: udi Apostlenes Tid faldt strax efter sliig Hænders Naalæggelse paa dem, som tilforn vare døbte, Tungemaal og Prophetiers Gaver; men siden den Tid indtil denne Dag have saadanne Gaver ikke fulgt efter Confirmationen, eller den Bekræftelse, som forrettes ved de catholske Biskper. Dette Svar syntes os paa baade Sider meget grundfast og uryggelig, og derfor toge vi da Afsked til anden Tid. Men den samme Dag om Aftenen, som jeg læste efter Sædvane udi det N. Testamente og kom imod Enden af det sidste Capitel udi Secti Marci Evangelio, hvor der tales, strax efter Daabens Indstiftelse, om adskillige Tegn, som skulde følge de Troende, tænkte jeg ved mig selv saa-

ledes: det Svar, som Mr. Worm gav om Confirmationen og som jeg havde været saameget tilfreds med; kunde man dog alligevel ogsaa applicere til Daaben, og sige paa samme Maade, at eftersom de Tegn, som St. Marcus taler om, have i saa langsemmelig Tid indtil nu ikke faldet efter Daaben, kunde man enten slutte, at Daaben har alene været indstiftet for Begyndelsen af den christne Kirke, men er ikke siden nødvendig; eller slutte, at dersom Daaben endnu maa holdes, omendkjøndt at ingen af de Tegn følge efter, saa maatte man og beholde Confirmationen saavel som Daaben. Dette forestillede jeg siden derefter Mr. Worm, som tilstod med en oprigtig Genfoldighed, at han vidste ikke, hvorledes man derpaa kunde give et ret fornøieligt Svar og sagde derhos, at man skulde ikke tale derom til de Catholske, men at han selv vilde skrive om det samme til Professorerne udi Kjøbenhavn. Jeg havde siden den samme Betænkning om den yderste Gørelse, som vises saa klarligen udi Jacob V, 14. Dette blev saa derved, og vi gik til vor anden Conferents, som var Alterens Sacramente angaaende og i Særdeleshed den væsentlige Nærværelse (præsensia reali) og de Catholskes Lærdomme om Forvandlingen (de transsubstantiatione), om Messesoffret (de sacrificio Missae) og om at communicere uden Kalken (de communione sub una specie). Den første af disse Punkter lode vi passere, saasom baade de Catholske og Lutheriske komme derudi nogenledes overeens, efter de klare og udtrykkelige Indstiftelses Ord imod Galvinisterne, hvilke herudi kan lignes ved de Disciple, som sagde, at den Tale var haard og ginge bort. Joh. VI. Hvad de andre Punkter angaaer, vidste jeg vel, at de Lutheriske sige

imod deres Vederparter, at Indstiftelsesordene maae forståaas eenfoldig efter Begstavens Lydelse (simpliciter et secundum sensum litteralem) men deres om Brødets og Viniens Værelse in, cum et sub etc. syntes mig mere en privat Udtolkning (propria interpretatio 2 Petr. 1, 20) end som en eenfoldig Tro efter Skriftens udtryffelige Ord, i det Sted at de Catholske syntes mig heller at lære og troe ganske eenfoldigen de samme Indstiftelsesord efter deres naturlige Lydelse og med en grundfast Tro at ære udi Indstifteren selv baade hans guddommelige Almagt at kunne virkeligen gjøre det, som han saa udtryffelig sagde, saa og hans guddommelige Sandfærdighed at have virkeligen gjort det, som han saa udtryffeligen med klare og uforfrænkkelige Ord haver sagt udi sit yderste Testamente fort for hans Død. De første Lutheraner efter den augsborgske ConfeSSION forklarede alene ved det dictum 1 Cor. X, 16 en Meddelelse til den, som aanaammer, og ikke saasom deres Efterkommere, en Sammendelelse imellem Legem og Brød etc. Hvad Kalken angaaer, fandt jeg alle de lutheriske Prover ganske intet gyldige og derfor undrede jeg desmindre over deres Mening om abstemiis og dem, som have en naturlig og uevervindelig Afsky for Vin. Men, min elskelige Broder søn! saasom jeg fornemmer, at dette Brev ikke tillader at fortælle saa udførligen, som jeg gierne ønskede af mit ganske Hjerte, baade disse og andre Omstændigheder af den ovenbemeldte Conferentz med Mr. Worm, maa jeg nu lade mig nøie at bekjende, at alt dette gav mig Anledning at læse adskillige berømte catholske Tractater om Religionsfager, besynderlig den forbemeldte Biskop Mr. Vesjuet hans Skrifter, og at hver-

veie al Ting oprigteligen med sær Agtsomhed baade i Henseende til Concilium Tridentinum og til den augsberg-
 ske Confessions symboliske Tractater. Iblandt andre Hovedpunkter overveiede jeg paa den samme Maade med stor
 Flid det, som angaaer den romerske Kirke og besynderlig
 Paven, som alle andre Religioner udi Christendommen saa
 gruelig hader og derudi komme allesammen saa eendræg-
 telig overeens, i hvor splidagtige og modstridige de ere
 indbyrdes udi andre Hovedpunkter. Imidlertid gjorde jeg
 idelig denne Ven: domine illumna oculos meos ne un-
 quam obdormiam in morto. Psal. XIII. Endelig udi alt
 dette befandt jeg klarligen i Almindelighed, at ikke en ene-
 ste af alle de Religioner, som udi Christendommen strider
 mod den catholske Religion, kan med Retskaffenhed ufeil-
 barligen forsikre et oprigtigt, retsindet og forstandigt Men-
 neske om den rette Wei til at erlange den evige Salighed
 og til at undgaae den evige Fordømmelse. De raabe
 alle paa Skriften, omendskjøndt de læse og see udtrykkel-
 gen udi samme Skrift, at alle Skrifterne kan forvendes (vræn-
 ges) af Uærde og Ustadige til deres egen Fordærvelse 2 Petr.
 3, 16, omendskjøndt de fleste af deres Tilhængere og Tilhørere
 i Almindelighed ikke engang kan læse deres eget Modersmaal,
 omendskjøndt den største Part af dem, som kan læse, kan
 slet ingen Visshed have paa deres Bibels rigtige og ret-
 mæssige Oversættelse efter Grundtextens hebraiske og græ-
 ske Originaler, og endelig omendskjøndt at de allerlærdeste
 udi enhver af alle disse modstridige Religioner ikke kan
 efter deres egen Lærdom finde nogen Maade at være selv
 visse og at forvise Andre om den rette, sande og ufeilbar-
 lige Forstand paa Skriften, og paa de Steder udi Skrif-

ten, som de bruge, ikke alene mod de Catholske, men imod dem selv indbyrdes, den ene Religion imod den anden, de laste alle den catholske Kirkes Auctoritet eller Myndighed og holde hendes Ufeilbarhed ubi Troens Lærdom og Skriftens Udlæggelse for et bar menneskeligt Irreværk, omendstjondt at Skriften saa klarligen og udtrykkeligen taler om en altid synlig og altid ufeilbarlig Kirke, som Christus selv havde lovet at bygge paa en Klippe, og sagt at Helvedes Porte ei skulde formaae mod hende, en Kirke, som han selv har befalet at høre og derhos befalet at holde for en Hedning den, som ikke horer hende, en Kirke, hvis første Apostle og Forstandere han selv har forklaret sin guddommelige Almagt i Himmelen og paa Jorden og derpaa udsendt dem, for at gaæ i den ganske hele Verden at lære alle Folk, at prædike for Alle og Enhver, at lære dem at holde alle og hvilke som helst de Ting, som han havde befalet dem, hvilke han opmuntrede med det særdeles Ord: See, og sagde, at være selv med dem, og være med dem ikke alene paa visse Tider, til og fra, eller en Tid meer end en anden, men immerfort, uophørligen, alle Dage, at være ikke alene med dem, som da vare nærværende, men endog med deres i lige Maade udsendte Efterkommere, eftersom han saa udtrykkelig lovede at være med dem indtil Verdens Ende og hvilke han strax derpaa forkyndte den udtrykkelige Beslutning: Hvo, som troer og bliver døbt, skal worde salig, men hvo, som ikke troer, skal fordømmes. Matth. XXVIII, 18, 19, 20, Marc. XVI, 16 in summa. Jeg befandt, at det er alene denne sigtbare og af Alle og Enhver klar kjendelige

Kirke, om hvilken St. Povel skriver saaledes til Timotheum: at du kan vide, hvorledes det bør dig at omgaaes i Guds Hus, som er den levende Guds Kirke, Sandhedens Stotte og Befæstning. 1 Tim. 3, 15. Jeg befandt ydermere, at slet ingen af alle de Religioner, som ere imod den catholske Kirke, kan eller tør applicere alt det til deres egne Menigheder, deres Tilhængere og Tilhørere at fornemme og at see alle disse Sings virkelige og oienklarlige Guldkommelse udi den romerske Kirke eller Menighed, saa at alle samme Bederparter syntes mig at ikke fere sig efter den almægtige Guds Søns egen Indstiftelse og Befaling, egen Forstikring og egen Beslutning. Jeg befandt endelig, at omendskjondt de alle raabe imod den synlige catholske Kirkes useilbarlige Auctoritet eller Myndighed udi Religions-sager, dog alligevel over enhver af de andre modstridende Religioners Anførere en uimodsigelig Myndighed over deres Tilhængere og Tilhørere, hver befaler at adlyde deres Forstandere, saasom dem, der skulle gjøre Regnskab for deres Sjæle, hver forbyder alle andre Religioners modstridende Lærdomme, ligesom de alene vare useilbarlige eller alene havde Guds Indskydelse, og i saa Maade dog maa være nodt til at taale den samme uretsfærdige Myndighed og den samme uforstandige Lydighed udi alle de andre uncatholske Religioner. Hvad Tillid kan et retsindigt og velforstandigt Christen Mennecke have til saadanne Lærere? Og hvad kan saadanne Læreres Tilhængeres og Tilhøreres Tro være andet end bar menneskelig Indbildning, som paa det Yderste udi Dødens Skrækkelse og Angest kan intet andet virke, end urolige Tanker, ubødelig Uvished om

den rette Vei til Salighed og fordommelig Førtvieltelse? Derimod befandt jeg alt det, som den H. Skrift siger saa udtrykkeligen om den Christi Kirke her paa Jorden at være ganske og aldeles fuldkommet i den almindelige romerske Kirke, som iblandt alle de andre Kirker eller Religioner udi Christenheden er den eneste, udi hvilken aabenbarligen befindes en almindelig Udbredelse udi al Verden, er uafsluttelig Synlighed, en stedsevarende og uophorlig Succession ligesaa Apostlenes Tid indtil denne Dag, en uforandret Lærdom udi Troessager, en standhaftig Advarsel om Ufeilbarlighed i at domme om den sande Skriftes rette Udløggelse og i at fordømme alle modstridige Lærdomme, en urygkelig Myndighed at maatte uden al Modsigelse adlydes udi Troens Lærdom, og det saavel af den allerlærdeste Cardinal, som af de ulærdeste gemene Folk, saaat hvert ensfoldigt Menneske, som ellers iblandt er underviist om Kirkens heie Myndighed, efter vor almægtige Frelserens egen Indstiftelse og om hendes uforgængelige Eigbarhed og uforfrænkkelige Sandfærdighed efter samme vor Frelserens guddommelige Forsikkring, kan være saa forvisset at have den sande og velgjørende Tro, som den allerforstandigste Skrifstilog eller Hvilærd, og saaledes kan udi Dødens Angest derved have en reelig Samvittighed om sin Religion og visselig haabe en salig Død, om han ellers haver levet derefter indtil sit Yderste. Alt dette er, min elskelige Broder søn, ganske sandt ud det, som fornemmelig har bevæget mig at forlade den nye, ugrundede og uvisse Religion, som jeg haver været opdraget udi, og at følge den gamle alene visse og alene velgrundede Tro, udi hvilken vere Forfædre i saamange 100 Aar før Eu-

ihers Tid ere salige hendøde, formedelst hvilken St. Knud, vort Fædrelands Konge, har været martvriferet, saavel som St. Oluf, Konge udi Norge, udi hvilken de andre Helgene, hvis Navn adskillige Kirker baade i Danmark og Norge endnu i denne Dag offentlig beholde, have indtil deres Yderste standhaftig bekjendt og forfægtet. Dette er og det samme, som endelig har bevæget mig at forlade Fader og Moder, Brodre og Søstre, Elægt og Venner, efter Christi Raad, forat undvige Fordommelsens Vei, og at følge den Vei, som alene fører til Salighed. Jeg bekjender, at det var mig meget haardt at forlade saa god en Fader og saa god en Moder, som havde saa vel op-
 tugtet mig og havt saa stor Nøie med mig udi mine mange Svagheder og Sygdomme, hvilke jeg var snart altid undergIVEN fra Barndom af indtil 14 eller 15 Aar ic.; men det var mig endnu en meget større Hjertesorg at lade dem og mine Søskende med alle andre Elægt og Venner af Fædrelandet udi den uheldige Vildfarelse. Den gode Dr. Fosk kan, om han ellers erindrer sig, sige, hvad jeg svarede paa det, som han siden sin Reise herfra til Amsterdam skrev mig til om Lydaghed imod Fader og Moder, nemlig det, som Apøstlen lægger dertil: udi Herren, thi dette er retmæssigt. Eph. VI, 1. Broder Hans W. kan sige Dig, hvad Broder Niels Bruun selv har befundet hos mig selv i Paris, saalænge han var her paa min Faders Begne. Han forte hjem med sig til Fædrelandet en god Deel af de catholske Boger, som havde underviist mig og desforuden mit eget lange latinske Brev og Svar til min gode og sandelig meget agtværdige Fader paa hans latinske Recapitulation

over alle de Religionspunkter, om hvilke jeg Tid efter anden har skrevet ham til med allerstørste sonlige Verbødighed. Jeg tænker og visselig, at bemeldte min Broder Niels Bruun vel har sagt til Broder Hans W. og Andre, at paa den selvsamme Stund, som han overleverede mig bemeldte Skrivelse fra min Fader, bad jeg ham at blive immer hos mig, for at være selv Vidne til, at dette mit Gjensvar var ganske mit eget og af mig selv, hvilket han ogsaa gjorde og blev saa stedse hos mig, ved det samme Bord, imedens jeg skrev, indtil langt ud paa Natten, saaat jeg aldeles begyndte, continuerede og fuldførte mit Brev udi hans Nærværelse og Paasyn og strax derpaa leverede ham det i Hænderne. Dette var min Faders allersidste Brev til mig og mit allersidste til ham. Det har været mig berettet, at Biskop Bornemanns Son⁴⁰), som da ogsaa var heri Paris, havde nogen Tid derefter faaet en Copie af dette mit Gjensvar. Siden al den Tid har jeg ikke kunnet faae at vide af Nogen, om min Fader haver bekommet det, og hvorledes han om det havde dømt, thi det var ikke lange for hans Endeligt. Jeg har endnu atter skrevet adskillige Gange derom, men slet intet Svar faaet, hvilket jeg et kan begribe. Nogle Aar derefter nemlig 1712 har jeg paa ny meldt derom i et vidtloftigt Brev til min kjære Søster Ane Malene, som jeg bad hende at vise Broder Herr Christian⁴¹), din egen Fader, hun har vel skrevet mig til siden den Tid; men ikke svaret det ringeste paa mit Brev, hverken for at lade mig vide Broder Hr. Christians Betænkende derom, ei heller angaaende bemeldte mit sidste Brev til min Fader. Jeg sukker af mit ganske Hjerte, at Du endnu maa opfinde og see disse tvende

Breve. Jeg havde sendt udi samme Brev til min Fader, saavel som nogle Aar derefter udi et Brev til min Broder Hr. Ludvig i Norge en rigtig Copie af den rette catholiske Troesbekjendelse efter den latinske Original, og bedet derhos at ikke tillægge den catholiske Religion andre Troesartikler, end de alene, som herudi forefandtes, saasom det er og i lige Maade billigt at ikke tillægge deres Religion andet end det, som forefandtes udi den augsburgske Confession og udi Eders almindelige Børnelærdom. Og saasom min elskelige Brodersøn da haver maaskee ikke seet bemeldte rette catholiske Troesbekjendelse, sender jeg Dig hermed den samme, baade paa Latin og paa Dansk, underskreven med min egen Haand, paa det at ikke alene Du, men endogsaa mine Søstre og dine andre Søskende etc. kan selv læse og vide, hvorudi vor Religion egentlig bestaer, og ei maac beskylde hende for de vrangte Meninger og falske Overtroer, som en Deel fremmede Skribenter hende uretteligen tillægger, og som alle rette og retsindige Catholiske aldeles fordemme, ei heller maac ansee eller tage for vore almindelige Troesartikler en Deel lærde Mænds særdeles Opinioner eller Meninger, som ikke overalt ere antagne, men ifkun tillades, saavidt som de ikke stride imod den catholiske Kirkes almindelige, offentlige og uimodsigeligen paabudne Troesartikler.

Jeg er ganske færvissat, at ikke en eneste af de Artikler, som udi den rette catholiske Troes Profession eller Bekjendelse ere imod Eders og alle andre medstridende Religioners Artikler, kan udtrykkelig med klare og bare Ord af den Hellige Skrift imodsiges. Jeg er i lige Maade heel forsikkert, at ikke en eneste af Eders og alle andre

modstridende Religioners Artikler, som her imod ere, kan udtryffeligen med klare og bare Ord af den H. Skrift bevises. Ja det som mere er: omendstjøndt efter Eders Hoilærdes Forsikkring, det er overalt hos Eder en fast Mening, at Eders Religion er saa useilbarligen grundet paa den H. Skrift alene, at den lærer alene af den H. Skrift Alt, hvad enhver Christen bør fornødentlig vide, troe og gjøre, for at blive salig og for at undvige den evige Fordømmelse, uden det aleneste, som af den H. Skrift med klare og bare Ord, uden nogen menneskelig egen privat Fortolkning, Tillæggelse, Fradragelse, Forandring, Forvending ic. kan udtryffeligen bevises at være Guds egen Befaling, vor Frelzers egen Indstiftelse og Apostlenes egen Lærdom efter den H. Aands Indskydelse.

Dog alligevel findes udi Eders Religions offentlig paabudne Lærdom og dens offentlig paabudne Dvelse adskilligt, som aldeles kuldkaster denne Eders Hoilærdes og Forstanderes Forsikkring og tilintetgjør denne Eders overalt autagne faste Lærdom. Thi ikke aleneste maae I efter Eders Forstanderes blotte og bare Forsikkring holde for nødvendige Troesartikler og for ret guddommelig Indstiftelse en Deel, som slet intet findes udi den H. Skrift, for Exempel: Smaa Vorns Daab og Søndagens Helligholdelse i Stedet for den 7 Dag, men desforuden maae I ogsaa efter de samme Eders Forstanderes blotte Forsikkring efterlade, forsomme og holde for affkaffet med al christelig Tilboelighed en Deel af det, som udi den H. Skrift med klare og bare Ord findes udtryffeligen at være befalet af Gud selv, af Jesu Christo og af Apostlene efter den H. Aands Indskydelse, for Exempel: den 7de Dags og rette

Sabbath-Dags af Gud selv saa udtrykkeligen indstiftede og udi det 3die Guds Bud selv paamindebe Helligholdelse, I. Christi udtrykkelige Befaling om Fodbadet efter den H. Nadvere, den H. Lands og Apostlenes offentlige og udtrykkelige Forordning at holde sig fra Blod og qualet Kjød, den særdeles og udi Apostl. Gjern. saa udtrykkeligen og omstændeligen berettede Hænders Paalæggelse af Apostlene selv paa dem, som tilforn havde været dobte af Disciplene etc.

Jeg beder Dig, min elskelige Broderson! for den evige Saligheds Skyld, at Du næst inderlig Hjertesuk til Himlen, overveier alt dette med den samme medfødt Oprigtighed og Urve-Retsfindighed, som Du har ladet ansee i din Skrivelse til din Broder. Jeg tør være forsikret, at Du siden efter vil langt anderledes tale om ham og mig, saavel som om alle andre gode og fromme catholske Mennesker, og at Du deraf skal langt bedre forstaae det, som jeg har sagt i Begyndelsen af dette Brev, om den urimelige og fordærvelige Mening, at Enhver kan blive salig ved sin Religions Tro, om han ikkun derefter forer et godt og skikkeligt Levnet, efter hvilken Mening de Verde selv omfider maae blive indvortes i deres Hjerte og Sind enten ganske uviste om deres Religion eller ganske og aldeles uden nogen Religion og saaledes indvortes befindende i deres Samvittighed, at deres udvortes Kirkelærdom og Religionsøvelse ganske intet tjener til andet, end til at indbilde de Uærde og Uerfarne om en ret Christen Tro, uden at give eller at kunne give dem noget andet Middel til at være visse derpaa, end enten at ranjage Skriften, hvilket for de Fleste er umuligt etc., som jeg tilforn

har sagt, eller og at adlyde deres Forstandere, saasom useilbarlige Skriftlærde, hvilket de selv laste udi den catholske Religion.

Jeg tør og i lige Maade forsiikre mig, at Du efter sammeledes retsindige og oprigtige Overveielse vil faae langt anderledes Tanker om de Catholskes almindelige og velgrundede Bekjendelse, at slet Ingen kan blive salig uden den catholske Kirke, og uden den rette og sande catholske Tro, i hvor vel han lever udi en anden Religion og derhos, at det er ikke nok, at være udi den catholske Kirke og at bekjende den catholske Kirkes Tro, for at blive salig og for at undvige den evige Fordømmelse, uden at leve og gjøre efter samme, som en ret Christen, og saaledes blive bestandig indtil Enden. Thi der er ikke alene sagt, at hvo, som troer, skal vorde salig og hvo, som ikke troer, skal fordømmes; men det er og udtrykkelig sagt, at de, som have gjort gode Ting, skulle fremgaae til Livets Opstandelse, men de, som have gjort onde Ting, til Dømmens Opstandelse, der er ikke alene sagt, at uden Tro er det umuligt at behage Gud; der er og sagt, at Troen uden en Gjerning er en død Tro. Hvad gavner det, siger St. Jacob, om Noget siger sig at have Troen, men haver ikke Gjerning? Monne Troen kunde frelse ham? Troen uden Gjerning er død.

Endelig, min elskelige Broder søn! dersom Du med dit grundoprigtige Hjerter overveier alt dette udi Guds Naafyn, skal Du og vel befinde at være ugrundet alle andre Religioners almindelige og gemene Klagemaal, at de Catholske fordømme dem, og det imod Skriften, som siger, at man maa Ingen fordømme, og i lige Maade skal Du

befinde, at være ganske og aldeles uden nogen Grund be-
 res algemene Forevending: at de kunne ikke troe efter de
 Catholfskes Mening, at alle de Lutheriske, Reformeerde etc.
 saamange 100,000 Sjæle skulle være fordømte; thi da
 maatte Gud, siige de, være meget ubarmhjertig, og da
 maatte man, for at blive Catholfske, fordomme Fæder og
 Moder, omendstjondt deres gudsfrygtige Levet var alle
 velbekjendt. Du skal befinde, at vi af os selv for-
 domme slet Ingen især, men at vi fordomme og
 maae fordomme alle de Lærdomme, som ere imod den
 almindelige catholfske Kirkes Tro og offentlige Lærdom, at
 vi holde og maae holde dem for Hedninger, som ikke høre
 til Kirken, at vi bekjende offentlig efter vor Frelseres egen
 udtryffelige Dem, at hvo, som ikke troer, skal fordommes,
 og at de, som have gjort ondt, skulle fremgaae til Dø-
 mens Opstandelse. Det er vist, at Gud vil, at alle Men-
 nesker skulle blive salige, men det er og vist, at de maae
 troe, for at blive salige, at uden Troen er det umuligt at
 behage Gud, og at den rette Tro er ikkun een. Det er
 vist, at vor Frelser er død for alle Mennesker i Almin-
 delighed, men det er og vist, at hans Død gavner alle-
 neste dem, som virkelig leve og doe udi den rene og ene
 saliggjørende Tro. Det er vist nok, at den barmhjertige
 Guds Kjærlighed er for alle Mennesker, af hvad Religion
 de og ere, thi Gud har saaledes elsket Verden, at han gav
 sin eenbaarne Søn, som Skriften udtryffeligen siger, men
 det er og vist, som især følger efter udi samme Skrift, at
 han gav ham, paa det at alle og Enhver, som troer paa
 ham, ikke skal fortabes, men have det evige Liv, saa-
 som det er og usælbartigen vist, at hvo, som ikke troer

Alt, hvad de H. Apostle, efter vor Frelser's sidste Aftale, Befaling og Forsikkring: at være stedse med dem, have udi deres Tid offentlig og overalt lært at holde, og som deres immerfort udsendte Efterkommere siden altid, efter samme af Jesu Christo anbefalede Lærdom og samme guddommelige Forsikkring om hans stedsevarende Vistand indtil Verdens Ende offentlig og overalt lære at holde, skal fordommes. Med alt dette vel og retsindeligent overveiet svares ogsaa ganske udførligen og fuldkommeligent paa det, som jeg erindrer mig at forevendes blandt Eders Religions Tilhængere, nemlig, at vor Herre paa den yderste Dag vil ikke sige i Synderlighed: Kommer hid I Catholiske etc. etc., men vil alene erkjende for sin Faders Betsignede dem, som i deres enfoldige Tro ham have spist, klædt etc., og fordomme de Andre uagtet nogen Religions Anseelse, i hvad Navn de og have. Thi det er klart og bart, efter Alt det, som jeg har oventil anført, 1) at den sande og ene saliggjørende Tro uden dermed overeensstemmende gode Gjeringers Dvælse, gjælder slet, for at bekomme det evige Liv og at undgaae den evige Fordømmelse, omendstjondt vor Frelser taler aleneste om Troen paa adskillige Steder i Skriften, 2) at alle gode Gjeringers Dvælse uden den sande og ene saliggjørende Tro gjælder i lige Maade slet Intet, omendstjondt han taler aleneste om gode Gjeringer paa andre Steder udi Skriften, som ovenbemeldt er, 3) at herpaa følger nødvendig, at de maae begge to være tilsammen, for at gjøre salig, efter det, som Frelseren selv har saa udtrykkelig sagt: Lærer alle Folk — — lærende dem at holde alle de Ting, som jeg har befalet Eders; hvo, som

troer, skal vorde salig, men hvo, som ikke troer, skal fordommes.

Herimod, elskelige Brodersøn! slet Ingen udi din og andre modstridende Religioner, i hvor høilærd og skriftsøfaren han kan være agtet, og i hvor stor Kirke-Dignitet eller Myndighed han kan have, tør aabenbarligen og fritud paastaae, at hvo, som ikke troer det, som den Religion holder i Særdeleshed for en nødvendig, saliggjørende og guddommelig Sandhed, men troer adskilligt, som den samme Religion holder for Overtroe, Kjetterie og Djævels Lærdom, skal fordommes; thi paa den Maade burde, for Ex. alle retssindige Lutherske aabenbarligen og fritud fælde den samme Dom ikke alene over saamange 100,000 Calvinister, Socinianer, Anabaptister etc. etc., som siden Luthers Opkomst ere hendøde uden at troe den lutherske Lærdom; men endogsaa over alle deres egne catholske Forfædre, og over saamange andre tusind Gange tusinde catholske Mennesker, som siden de første Tider udi Christendommen ere hendøde uden at vide eller troe det, som de Lutherske holde for nødvendig, saliggjørende og guddommelig Sandhed, og som indtil deres sidste Livs Slut have stadligen troet det, som de Lutherske holde for Overtroe, Kjetterie og Djævels Lærdom udi den catholske Religion. Dette have Protestanterne aldrig turdet vove at bestaae aabenbarligen og udi offentlig Almindelighed, og aldrig have de turdet sige reentud, at deres Religion er den alene saliggjørende, eller at der ingen Salighed er at forvente ved nogen anden Religion. Hvilket sandelig er aabenbare Segn, at de have slet ingen almindelig klar og useilbar Visshed, for at forsikke deres egne Tilhængere udi

deres Samvittigheder imod Dødens Anfægtninger, ei heller for at overvinde dem, som de holde for drangtroende. Det er og et aabenbare Tegn, at Anførerne udi enhver af disse Religioner omvende den H. Skrift ikkun alene med idel blot menneskelig Videnskab for de Lærde og ikkun alene med idel blot menneskelig Myndighed for de U lærde. Derfor, min elskelige Brodersøn! eftersom vor Frelser har grundlagt og opbygget en uovervindelig Kirke, eftersom han har sagt, at hvo, som ikke hører Kirken, maa holdes for en Hedning, eftersom han med Advarsel om sin guddommelige Almagt i Himmelen og paa Jorden har udsendt sine Apostle udi al Verden, at de skulle lære alle Folk at holde Alt, hvad han havde befalet dem, eftersom han har forfikkret at være med dem alle Dage indtil Verdens Ende, eftersom han har tillige besluttet, at hvo, som troer etc.; og eftersom blandt alle de Menigheder, som kalde sig Christne, den romerske Kirke er den allereneste, som immerfort offentlig forkynder og bekiender, at hun aldrig kan feile eller vildfare udi Troens Lærdom, at hun har altid været synlig og kundbar siden Apostlenes Tid, at hvo, som ikke hører hende og ikke troer hendes offentlige Lærdom og ikke efterkommer hendes offentlige Forordninger, kan ikke blive salig, og i saa Maade, eftersom den romerske Kirke er stedse den allereneste, som aabenbarligen vidner og udviser vor Frelseres urygge Sandfærdighed, at have fuldkommet sit Løfte om en stedsevarende Ufeilbarlighed udi en altid synlig Kirkes offentlige Lærdom, og hans guddommelige Almagt til at vedligeholde den Kirkes Ufeilbarlighed udi den offentlige og almindelige Lærdom saa bestandeligen og uafsladeligen, imod

faamange mægtige Tyranners Grumhed, imod faamange
 Brangløreres Antastelse og Underfundighed og endelig
 imod en Deel af sine egne Lemmers og Læreres utilber-
 lige Lynet (hvilke sidste man maa høre og lyde udi den
 offentlige Lærdom, men ikke følge udi deres urigtige Han-
 del og Wandel), da troer jeg, min elskelige Brodersøn!
 at hver oprigtig og forstandig Christen Menneffe, som
 næst inderlig Bøn til Gud overveier alt dette, skal finde
 og fornemme udi sit Hjerte, at den catholske romerske Kirke
 ingenlunde kan fare vild udi Troens offentlige Lærdom,
 at iblandt alle andre Kirker og Samqvem udi Christenhe-
 den, hun er den eneste, som man fornødentlig maa holde
 sig til for at bekomme evig Salighed, og at hun er den
 eneste, ved hvilken udi det Yderste og udi Dødens skæf-
 felige Antrædelse baade Doilærde, saaog eenfoldige Cate-
 chismus-Lærde kan udi Sind og Samvittighed være gan-
 ske fuldkommelige rolige og guddommelige forvisede om
 den eneste rette Vej til Salighed. Jeg troer i lige
 Maade, at hvert oprigtigt og forstandigt Menneffe, som
 saaledes betragter alt dette, skal finde og fornemme udi sit
 Hjerte, at slet ingen af alle de andre modstridende Reli-
 gioner og Samqvem kan enten have eller give nogen ret Visshed
 udi Troens Lærdom, at ingen af dem kan have eller give
 den ringeste Forsikring om vor Frelseres guddommelige
 Almagt til at fuldkomme aldeles sit sidste og udtryffelige
 Løfte om sin Nærværelse alle Dage indtil Verdens Ende
 med de udsendte Lærere, udi al Verden etc., at ingen af
 dem kan enten have eller give udi Dødens Angest Andet, end
 blot og bar menneffeligt Fortrofsning; men slet ingen gud-
 dommelig Visshed og Forsikring at være i den rette Vej

til evig Salighed, og at man derfor maa forlade det Uvisse og søge det Visse, forlade alle disse modstridende og baade for Lærde og Læg ganske uvisse Religioner og alene søge sin evige Bælfærd udi den eneste visse, stedse-varende og efter vor Frelzers almægtige Forsikkring altid sunlige, altid visse og altid ufeilbarlige Kirke, hvilken som ikke horer, maa holdes for en Hedning, og hvilken som ikke troer, skal fordommes efter den samme vor almægtige Frelzers udtryffelige Advarsel.

Endnu noget lidet, min elskelige Broderson! thi sandelig Pennen følger Hjertets Udøsning, jeg beder Dig, om Du læser noget udi din Religions Skribenter, angaaende den catholske Religion, at tage tre Ting vel i Agt: 1) at Du erindrer Dig, at ikke holde for almindelig og tro-nodig Lærdom udi den catholske Kirke det, som kan være en eller anden catholsk lærd Mands egen særdeles Mening, som dog ikke strider imod den almindelige Kirketro, og derfor tillades saasom en Mening og ikke saasom en Troesartikel, 2) at Du tager vare at gjøre vel Forskiel imellem saadanne gode catholske Mænds tilladte Meninger og Andres Lærdomme, som ere ganske fordomte af den catholske Kirke, omendstjondt slige Lærdommes Forsægttere vil immerfort passere for at være Catholske, for Exempel nuomstunder Jansenisternes og deres Tilhængeres særdeles og fordomte Lærdoms Artikler. Denne Advarsel er heel fornøden, for at forekomme og kortelig besvare en Forevending, som for nogen Tid siden har be- draget et ungt Menneſke, født og opfødt udi Kjøbenhavn af en catholsk Fader, men affaldt udi London til en anden Religion, hvilken udi et Brev til din Broder, hans

bekjendte og gamle Ven baade udi Danmark og udi England, har iblandt Andet skrevet saaledes af lutter Banvittighed: De Catholske ere ikke overeensstemmende, somme ere Johnsenister (han vil sige Jansenister) etc. hvilke ere de rette? thi det arme bedragne Menneſkes Forforere kunne vel vide og sige ham, at den romersk-catholske Kirke har aldeles fordømt den jansenistiske Lærdom, forklaret Bandsættelse over alle dens Forfægtere og Tilhængere og saaledes ganske udelukket Jansenisterne af de Catholskes Menighed, 3) at hvad Du finder citeret saasom catholsk Skrift og Lærdom udi din Religions eller andre modstridende Religioners Skribenter, maa Du endelig selv conferere med Originalerne og ikke være fornoiet med blotte og bare Citationer, for at dømme billigen derom, thi det er ganske uretfærdig og imod al christen Samvittighed at dømme imellem tvende høivigtige Sager, aleneſte efter det, som den ene af disse Sager forebringer imod den anden, eller om den anden, uden at examinere i lige Maade det, som den anden Sag selv forebringer. Læs den catholske Lærdom udi de Catholskes egne og approberede Skrifter, læs Concilium Tridentinum udi de Catholskes egne approberede Editioner, og dom ikke derom efter de modstridende Editioner og Skrifter, læs i lige Maade Catechismum Concilii Tridentini, læs *Bellarminum*⁴²⁾, men læs ham selv, læs *Bossuets* expositionem doctrinae Dei catholicae, ejusdem: historiam variationum ecclesiarum Protestantium etc., men læs hans egne Editioner, som han selv har ladet trykke og de Editioner, som med disse rigtig overenskomme, thi hvad som er trykt efter hans Død 1704 er slet intet at lide paa, og en Deel uoprigteligen trykt.

Jeg anmoder Dig særdeles om disse 3 Ting, eftersom udi den lutheriske Religion, saasom og udi de andre modstridige Religioner, maa Samvittighedens Forsikkring være grundet, ikke paa nogen menneskelig Auctoritet eller Myn- dighed, men paa egen Ransagning og Prøvelse. Men hvad elendig Forsikkring for en eenfoldig og dog forstandig Protestant, som imod sit Yderste udi et fremmed Land skulde finde for sig 2 kirkelige Sjælesørgere, den ene Ca- tholik, den anden Protestant, og skulde høre den ene at sige reent ud, at man kan ikkun aleneste blive salig ved den catholske Tro, om man ellers lever tilbørlig derefter, og at Ingen kan blive salig ved den protestantiske Religion, i hvorvel han lever, og siden skulde høre den anden sige, at den protestantiske Religion er vel den sande og salig- gjørende Religion, men at man kunde derfor ikke nægte, at jo de, som leve eenfoldigen og vel udi den catholske, kunde og derved blive salige. Hvad kan saadant et een- foldigt armt Menneske, som endnu har sin fulde og sunde Forstand, andet Svar hertil give end dette: Eftersom I komme begge to overeens, at man kan endelig blive salig ved den catholske Tro og een af Eder siger reent ud, at Ingen kan blive salig ved den protestantiske Tro, men alene ved den catholske, da synes mig, at det forstandigste og sikreste maatte være at holde sig til den catholske Re- ligion, og ydermere synes mig, at det skulde være en me- get stor Daarlighed at følge den Religion, som ikke tør nægte, at de kunne blive salige, som eenfoldigen troe alt det, som den samme Religion offentlig tværtimod lærer og angiver for en guddommelig og ene saliggjørende Sand- hed? Siga mig, min elskelige Broder søn! hvad rets-

dig, hjerterørende og hjertetrostende Svar en protestantisk Sjælesørger herpaa kan give, for at holde dette Menneske fra den catholske Tro, andet end det gemene og udi den protestantiske Religion meget urimelige Svar, som jeg selv har hørt: Raadfører Eders Samvittighed! at jeg intet skal tale om det andet gemene og udi den protestantiske Religion ligesaa urimelige Svar; Lyder Eders Forstandere! og langt mindre om det, som Tiden ikke tilsteder i det Yderste, nemlig at ransage og følge den H. Skrift: Enhver udi alle modstridende og vildfarende Religioner kan sige, at han raadfører sin Samvittighed, at han adlyder sine Forstandere, og at han følger den H. Skrift.

Overvei alt dette for den almægtige Dommers Ansigt, min elskelige Brodersøn! og om Du ret bekymrer Dig om vor Salighed, beder jeg Dig at forskaffe mig herpaa et kort, klart og gyldigt Svar, som kan give baade Lærde og Ulærde, baade Høivise og Genfoldige en urygkelig Forsikring om den alene rette Vej til den evige Salighed og om en uforstyrrelig Kærlighed derom udi Dødens forfærdelige Angest. Men jeg beder Dig over Alt at forskaffe mig det Svar af grundlærde, fromme, oprigtige, sagtmødige, alvorlige og medlidende Mænd, thi at skjænde og give haarde Ord, førend at bevise, er gemeenlig Mærke til Vanvittighed eller til Urettsindighed, at skjænte eller handle uden Alvorlighed udi Religionsstrid giver Mistanke om Lettsindighed udi Salighedsfager, eller om Ugudfrygtighed og Utro udi Hjertet; og ingen Medynk at have over den, som man mener at være vildfarende, betegner i lige Maaade enten Vanvittighed eller Urettsindighed eller Ureligion. Imidlertid haver Du ogsaa høvet at be-

tænke, at saasom Protestanterne have ingen anden Sikkerhed om deres Religion end egen menneskelig Ransagning efter Skrifterne, omendstjondt ganske usikker for de Lærde og Høivise og slet umuligt for de U lærde og Genfoldige, saa maa det være aldeles ubilligt af deres Høilærde og Sjælesørgere at forhindre, og langt mere ubilligt at forbyde Noget af deres Religion at læse de rette catholske og af den catholske Kirke approberede Skrifter. Dette kan ikke paa samme Maade siges om de Catholske, der ere forvissede om en guddommelig, stedsevarende og altid sigtbar Auctoritets og Myndigheds Ufeilbarlighed, hvilken med al Billighed forbyder sine Troende at læse, høre, have, eie og beholde alle de modstridende Religioners Skrifter, saa at de retsindige Catholske ingenlunde have fornøden at kere sig det mindste om saadan egen Ransagning. Og paa det at Nysgjerrighed, Ubetænkksomhed, Omgængelse med andre Religioners Selskab etc. ikke skal give Anledning at læse, høre, have etc. saadanne Skrifter og derved omfider at blive forført og forvænde, er alt dette forbudt af den catholske Kirke under Bandsættelses Straf, og desforuden er det hellig befaleet at levere dem paa de Steder, som hvert Stifts Biskop dertil har anordnet, hvor de siden blive dømt til Lid, saasom det skeede udi Apostlenes Tid, da de nyomvendte Christne bragte frem og brændte for saamange tusinde Penges Værdi. Act. Ap. 19, 19. Dog alligevel kunne Bisperne tillade det til nogle særdeles velgrundede og velbekjendte Personer, og det ikke for blot Curiositet, men en Deel for at examinere saadanne Skrifter, en Deel for at betjene sig deraf, for at overbevise de Vildfarende. Hvilken Til-

labelse for desto større Sikkerhed gives skriftlig under Vi-
 skoppens egen Haand og Segl. Hvo som uden den Til-
 labelse læser eller haver sigt, endog hemmeligen, falder
 derover i Vandfættelse, hvoraf han ei kan afløses uden
 ved Skriftemaal, og af de Skriftefædre, som dertil Guld-
 magt have, uanset Alt, hvad som derimod forevendes af
 nogle selvkløge Frisprekere iblandt de Catholske selv, hvilke
 omsider findes gemeenligen at svækkes Tid efter anden jo
 mere og mere, og endeligen at enten falde til en Sect, el-
 ler at have indvortes ganske ingen Religion. Dette sid-
 ste findes meget hos de Hoilærde udi alle andre Religio-
 ner, og det kan sandelig ei anderledes tilgaae, eftersom
 ganske aldeles Ingen af dem kan enten selv have eller
 give Andre en bestandig Visshed om den H. Skrifts rette
 Udlæggelse efter Grundsprogene, ja det som endnu mere
 er, ganske aldeles Ingen af dem kan enten selv have
 eller give den allermindste udisputeerlige Visshed om de
 rette fuldkommen hebraiske og græske Originaler, hvorfor
 og ganske Ingen udi alle de ucatholske Religioner kan und-
 vige den skadelige Ubestandighed, ved hvilken deres Lærde
 saavel som de Lærde ved Vanvittighed forvende og vrænge
 ikke alene nogle besværlige Steder udi Skriften til de-
 res egen Fortabelse, saasom Apostlen St. Peder siger 2
 Petri 3, 16; i det Sted, at udi den sande catholske Re-
 ligion, efter vor Frelser's egen Forsikring om en altid
 synlig, uophørlig, uildfarende, uovervindelig Kirke, som
 hans udvalgte Redskab, St. Povel, kalder den levende
 Guds Kirke, Sandhedens Støtte og Firmament, eller Stab-
 fæstning 1 Tim. 3, 15, ere Alle og Enhver, baade Lærde
 og U lærde, ved denne Kirkes usværlige Auctoritet gan-

fte bestandeligen og uden al Tvivlsmaal visse og forsikrede om den ganske H. Skrifts fuldkomne og rigtige Overensstemmelse med de rette Originaler, saavel som ogsaa om den samme H. Skrifts rette Forstand og alene rigtige Udløggelse.

Maa nu endelig afbryde hermed, uden at tale denne Gang om andre Artikler. Og sandelig den er den fernemste og almindelig Hovedartikel, med hvilken alene alle andre særdeles Difficulteter kunne udisputeerligen af alle Oprigtige og Forstandige oploses, ved hvilken alene, udi Dødens forfærdelige Angest, baade Lærde og Ulærde kunne med et roligt Sind være visse paa at have den alene sande, alene saliggjørende og alene gudelige Tro, og udi hvilken udi Dødens forfærdelige Angest hverken Lærde eller Ulærde kunne slet og aldeles intet andet forvente end Uvisshed, Urolighed, Tvivlsmaal, Fortvivlelse og Fordømmelse.

Jeg beder Dig atter for vor evige Saligheds Skyld at betænke alt dette og meddele mig din medfødt Oprigtigheds retsindige Tanker derom. Du est ung og jeg er gammel, men vi ere begge lige uvisse om vor sidste Stime. Det er alle Mennesker besluttet eensgang at døe, men derefter Dommen. Hebr. 9, 27; men hvo som ikke før har (o: faaer) troet, skal fordommes. Marc. 16, 16. Brede og Dom for dem, som ere kvagtige og som ikke berøe sig med Sandhed, men troer Uøvelighed. Rom. 2, 8.

Til al Slutning ønsker jeg af mit ganske Hjerter den almægtige og barmhertige Guds naadige Forsyn over

Dig, saavelsom alle vore Eoffende, Slægtninge, Venner
og Velyndere.

Min elskelige Brodersen

din hulde og hjertelsskende Farbroder

Jac. Benig. Winslov.

Paris d. 3 Aug. 1739

nemlig denne Side og Enden af den foregaaende Side,
thi alt det Andet er skrevet for lang Tid siden.

B.

Prof. Woldikes Brev til J. B. Winslov.

Velædte og Velbyrdige, Hoistærede

Dr. Doctor!

Da Deres Velbyrdigheds gode Brodersen Mr. Wins-
lov paa Worches Collegio har havt den Fortrolighed til
mig at begjære mit Svar paa Deres ærede Skrivelse af
3die Aug. A. C., hvortil Deres Velb. i bemeldte Skri-
velse selv giver Anledning, har jeg holdt det for min Pligt
og Skyldighed at efterkomme den hans saa billige og
magtpaaliggende Begjæring, i hvorvel jeg gjerne tilstaaer,
at i hvem han end af vort Universitets *Theologis* ⁴³⁾
havde begjært det af, havde han kunnet sende udførligere
og lærdere Svar. Smidlertid skal jeg ikke forglemme den
Respect, som Enhver, der elsker gode Videnskabers Op-
komst, er pligtig til at betee imod en Mand, hvis Meri-
ter udi den lærde Verden ere saa anseelige, ei heller den

Egtsmodighed, som man bør beviise imod dem, som hverken af Ustædighed og Etsfindighed, ei heller af Alttraa til verdslig Værelse eller Rigdom, men ifkun af en vildfarende Samvittighed ere forledeede til at fornægte den maaskee vel nok kjendte, men ikke noksom overveiede Sandhed.

At Herr Winslov havde skrevet sin Broder et tvrigt Brev til angaaende hans Forandring i Religionen tilskriver Deres Velb. med Rette hans rettsindige Kjærlighed imod sin Broder og hans alvorlige Nidkjærhed udi sin Religion, hvortil ogsaa Deres Velb. med al Føie kan regne de ubequemme og haarde Talemaader, som han har brugt om Deres Velb. og saaledes talt til den og dem, der havde givet Anledning til, at hans kjære Broder havde tabt det allerhøieste og ypperligste Gode, som et Menneske i dette Liv kan tabe, at han ikke tillige ihukom, eller i sine Talemaader lod see, at han talte om sin egen Farbroder. Det Hovedargument, som Deres Velb. bruger udi sin Skrivelse baade først og sidst, og som derudi mange Gange anføres, er det, at den romerske Religion er den eneste, som kan give et Menneske endogsaa i Dødens Angest og Forskrækkelse et roligt Sind og gjøre ham vis paa, at han haver den aleneste sande, den aleneste saliggjørende, den aleneste gudelige Tro. Det er vissest et vigtigt Argument, thi Intet i denne Verden er at ligne med den Lyksalighed, at man er vis paa Guds Naade, ingen udbortes Omstændighed kan være saa tung, at et Menneske, som har Guds Naade, kunde siges at være ulyfsaligt. I hvor smertelig Fattigdom, Sygdom, Forsølgelse, Bancere, Kongers og Gyrskes Unaade kan være, saa venter dog den Visshed op imod dem alle, ja de ere

alle slet intet at regne, naar man eier den Rigdom, Helbred, Kjærlighed, Vre og Naade. Ved Døden er Noget, som er forfærdeligere end Døden selv, smerteligere end Hølsotens eller Saarenes Pine, haardere end de saa nær sammenfoiede Deles, Sjæls og Legems, Skilsmisse, nemlig ikke alene for et vantro og ugudeligt Menneske, som seer Svigheden saa nær for sig og skal træde frem og gjøre Regnskab, eller at lide evig og uendelig Straf for den forsmættede Naadens Tid og for hver syndig Tanke, Ord og Gjerning, som ere saa utallige; men endogsaa for et Menneske, som tvivler, som veed, at efter Døden er Dommen og enten Himlen eller Helvede, men veed ikke om hans Tro kan føre ham til evig Salighed eller evig Fordømmelse. Men saa ulyksalig som den Ugudeliges Fortvivlelse og den Tvivlendes Angest og Forstrækkelse er, saa sød og salig er en sand Christens Tro, som er vis paa, at Døden ikke stiller ham fra Christo, men fra al Synd og alt Ondt, og veed at føre ham nærmere til Christum, lader ham komme til den Tilstand, som han med Længsel hidindtil har slundet efter. Jeg tilstaaer meget gjerne, at den Ting kan være et godt og tilførligt Legu paa en sand Religion, at den Religion, som giver en paa visse og urøggelige Grundvoelde bygget Visshed om Guds Naade og det evige Liv, imod Dødens og den yderste Doms Forstrækkelse og Angest, er den eneste sande, saliggjørende og gudelige Religion. Den Omhu, som Enhver bør have for sin Salighed, samtviser derudi, og Skriften overbeviser os herom, at det er Kongien af at have lært og antaget det, som er sandt og ikke er Legu, og af at blive i Guds Ord, at naar han bliver aaben-

baret, vi kunne da have Frimodighed og ikke skulle blive be-
 skjæmmede for ham i hans Tilfommelse. 1 Joh. 2, 28.
 Men derimod formoder jeg ganske useilbar, at Deres Velb.
 ogsaa tilstaaer mig, at den Slutning er sand, at den Re-
 ligion, som hverken tør love eller kan give noget Men-
 neste tilforladelig Visshed eller Frimodighed i Livet
 eller i Døden om Guds Naade, Syndernes Forladelse og
 det evige Liv, kan ingenlunde være den rette, sande og
 saliggjørende Religion. Det er altfor vigtige Ting til at
 et Menneske skulde undvære dem og dog være vel tilfreds,
 eller at han skulde tænke, at Gud, naar han vilde aaben-
 bare Veien til Salighed, skulde have ladet dem savnes.
 Det er altfor stor Mangel i en Religion, hvis Bekjendelse
 lyder: Jeg tror, naar den ikke kan give nogen Vis-
 shed til at troe.

Men saadan er jo den romerske Religions Beskaffen-
 hed, det er ingen falsk og urigtig Imputation; thi det
 staaer jo dog udi Concilio Tridentino selv Sess. VI, Cap.
 9: cum nullus scire valeat certitudine fidei, cui non po-
 test subesse falsum, se gratiam Dei esse consecutum.
 Det er Deres Velb. langt bedre bekjendt, end jeg kan
 skrive det, hvermeget Fortred Ambrosius Cathari-
 nus²⁴), som dog i bemeldte Concilio har gjort den ro-
 merske Kirke saa meget anseelig stor Tjeneste, maatte lide
 baade i Concilio selv og efter Concilium, fordi han meen-
 te, at en Christen kunde være vis paa, at han var i
 Naade hos Gud. Saa den romerske Religion ikke engang
 lover, end si ge giver eller kan give nogen Visshed om Guds
 Naade, Syndernes Forladelse og den evige Salighed. Det
 er en meget slet Trost imod Dødens Angest og Forstræk-

telse, at have Evigheden for sig og ikke være vis paa, om man skal lide den evige Fordømmelse for sine Synders Skyld eller ikke; men i den Tilstand lever og døer hvert Menneske i den romerske Kirke, som gjør sig ester disse Principia nogen alvorlig Tanke om Evigheden. Bellarminus, paa hvilken Deres Velb. selv be-
 raaber sig, har udført denne Sag ganske vidtloftig de justif. lib. 3, cap. 3 seqq. imod os og imod de Reformerte, at Ingen kan uden særdeles guddommelig Raabenbarelse være vis paa, at han er i Raade hos Gud. Hvilken Lærdom, omendstjondt den ikke flyder af de Skriftens Sprog, som han anfører, dog visstelig flyder af andre den romerske Kirkes egne og særdeles Lærdomme, som det pleier at sige, at naar man først tager imod een Bidsfarelse, saa føder den andre af sig. Og hvor skulde vel den Bidsked komme fra? Af Sacramenternes Brug og Troens Lærdomme kan den ikke komme i den romerske Kirke; det er saa langt fra, at man i den romerske Kirke er vis paa at have og nyde de rette Sacramenter, at jeg forundrer mig meget paa, at Deres Velb. nogen Tid har kunnet ansee den Forskjel, som er imellem vor og den romerske Kirke angaaende Sacramenterne, for at være til den romerske Kirkes Fordeel, da bemeldte Bellarminus selv ibid. cap. 8 § dicent forlasse, paaåaer, at Ingen kan være vis paa, at han har faaet noget sandt Sacramente, hvilket han beviser udaf en anden romersk Bidsfarelse, nemlig: cum sacramentum sine intentione ministri non conficiatur et intentionem alterius nemo videre possit. Med den Tvivl baade uddelte Præster og Biskopper hos de Romerske Sacramenterne; thi de vide ikke, om de have

faaet en sand Ordination, og med den Tiøvl annamme Andre Sacramenterne; thi de hverken vide om Præsten har Wyndighed eller har Willie til at meddele dem sande Sacramenter. Og hvad Lærdommen om Troen angaaer, da mene jo de Romerske, at lides specialis hverken kan have eller er fornøden at have, som Bellarminus lib. I. de justif. cap. 10 et 11 lærer. Eigesaadan er det med det evige Livs Haab, at den, som holder sig til den romerske Kirkes Lærdom, ikke kan have noget fast Haab derom. De canus ⁴⁶) Manual: lib. I. cap. 16 § 7 beviser, at Jungen kan eller bør være vis paa, at han skal faae den evige Salighed. Jeg kan derfor ingenlunde begribe, hvad Frøie Deres Velb. har at tilskrive den romerske Religion den Herlighed, at den kan give et Menneske endog saa ubi Dødens Angest og Forstrækkelse et roligt Sind. Hvor kan der være et roligt Sind, naar man hverken er vis paa sine Synders Forladelse eller paa Guds Naade, eller det evige Liv? al anden Angest og Forstrækkelse, som Døden fører med sig, er ikke saa forførdelig som den Uvished, hvilken en Romersksindet formedelst sin Religions principia maa døe udi. Jeg holder det for et langt vigtigere Beviis paa vor Religions Sandhed, at den alene giver i Livet og Døden sine sande Tilhængere en fast og uryggelig Trost, bygget paa saa usvigelige Piller, som ere: Guds almindelige Naade, Christi almindelige Fortieneste, Ordets og Sacramenternes guddommelige Kraft og Virkning, end det Argument, som Deres Velb. bruger og saa stærkt paastaar, kan anses at være imod os, nemlig at vi ikke tør fordomme alle dem, som holde sig til en anden synlig Kirkes Samfund, end vor. Thi naar vi

sige, at vi haabe, at den usynlige Kirke har sine Lemmer endogsaa i den romerske Kirkes udvortes Samfund, at mange endogsaa af dem, som ikke med deres Legemer ere udgangne derfra, doe salige og komme til det evige Liv, saa er det ingenlunde vor Mening, at de blive salige ved at troe om visse Troes Artikler anderledes, end vor Kirke troer, eller at det ikke er Synd, men Ret at troe anderledes derom, men fordi vi blive ved vort symbolum: credo remissionem peccatorum. Det sige og paastaae vi med al Frimodighed og uden al Tvivlsmaal, at hvo, som ikke troer og holder det fornødent at troe med en guddommelig Troe, at han for Christi Skyld har Syndsforladelse, Guds Naade og det evige Liv, den har ogsaa ikke og faaer ikke Guds Naade, Syndernes Forladelse og det evige Liv. Vi tør ikke subsuere om alle Romersksindede, endskjøndt den Lærdom findes i Concilio Tridentino og de fleste af deres bedste Skribenter, saa er det ikke Under, at den Kjærlighed, vi bør have til alle Mennesker, forbyder os at gjøre sliq Conclusion, som deraf kunde flyde. Men den alvidende Gud, som seer Gylvers Tro eller Vantro, Poenitentse eller Ubodfærdighed, kan subsuere og concludere deri som de Levendes og Dodes Dommer. Da vi see og læse, at ikke alene Ambrosius Catharinus, men endogsaa mange andre Skribenter iblandt de Romerske ere af andre Tanker i den Artikel, saa befaler jo Kjærlighed os, at formode ogsaa det samme om mange, som ikke ere Skribenter, ja endogsaa, at de, som sliqt have skrevet, kunne blive anderledes overbeviste, ligesom ogsaa Deres Vel. selv tilstaaer i Almindelighed, at det vel kan være, at en og anden lærd catholisk Mand kan have sin egen særdeles

Mening, som dog ikke kan holdes for den catholske Kirkes almindelige Lærdom. Saa at bemeldte vor Dmhed i at fordomme Personer, som hore til den eller det udvortes Samfund, hvis Bekjendelse vi med al Frimodighed fordomme, fremkommer ingenlunde af nogen Tvivl om vor Bekjendelses Rigtighed, ei heller af den ugudelige og let-sindige Mening, at Subver kan blive salig ved sin Religions Tro, om han ellers kun lever ærligen, hvilken Mening Deres Velb. siger, at en Deel Protestanter ere udi: Der kunde vel svares, at vel saamange af den Tanke kunde navngives, som have villet anses for Romersk-sindede, som de, der have villet holdes for Protestanter; men jeg formoder, at Deres Velb. tager herudi for Gulde Apostlen Johannis Svar i lige Tilfælde: de ere udgangne fra os, men de ere ikke af os. 1 Joh. 2, 19. Den Veneration, som Deres Velb. bruger ikke alene mod Biskop Bossuets Skrifter, men endogsaa imod hans Navn, forsikkrer mig, at De endogsaa i den Materie om amore Dei puro er af hans Mening, og at jeg tør sætte det som noget, der tilstaaes, at Gud har det Diemeed med at aabenbare en Religion, at vi kunne blive salige. Dette Diemeed at opnaae har man i den romerske Kirke efter sammes foranførte almindelige Lærdøm ikke nogen fast Tillid (og kan ei heller have, saalænge man seer mere hen til Menneskets Disposition og Gjerning, end til Christi Fortjeneste), men ifkun et med megen Tvivl og Usikkerhed beblandet Haab. Dette Haab er grundet paa det principium, at udenfor Kirken er ingen Salighed. Nu alle Argumenter, som kunne flode af det principio og concludere rigtig, de skulle gaae derpaa ud, at

den og den skal fordommes, fordi han er udenfor Kirken, men naar jeg end pønerer Deres Velb.'s Definition om Kirken, saa kan jeg ikke tværtimod concludere: Den og den skal blive salig, fordi han er i Kirken. Thi det er useilbart, at mange af dem, som ere Lemmer af Kirken, saaledes defineret, som Deres Velb. eller Bellarminus definerer den, ikke blive salige, og det er dog det eneste Argument, hvorpaa Deres Velb. grunder sin useilbarlige Forsikkring om at være paa Veien til den evige Salighed. Jeg kan ei heller kjende, at Deres Velb. selv bliver bestandig ved at tage det Ord Kirke i den Proposition: „uden Kirken er ingen Salighed“, steds for den synlige Kirke, saasom disse Ord gaae langt fra den Mening: at slet Ingen kan blive salig uden den catholske Kirke og uden den rette og sande catholske Tro, hvorvel han lever i en anden Religion. Thi disse Ord kunne ikke andet sige, end at den, som har den rette og sande catholske Tro, han er et Lem af den catholske Kirke, emendskjønt han lever i en anden Religion. Thi saadant En er jo visseelig ikke et Lem af den synlige romerske Kirke, og saaledes bliver den rette Bemærkelse paa det Ord: catholisk Kirke, den, som staaer i symbolo nemlig Sanctorum communio, og den er den synlige Kirke, som jus canonicum, concilia, patres, Paven selv, de bedste Lærere for Augustanæ Confessionis Tider have forstaaet det, ja endogsaa efter den Tid, Melchior Canus⁴⁶) og andre lærde Mænd, som og i Catechismo Romano P. I. c. 10 qv. 2 anføres Augustini Definition: ecclesia est populus fidelis, per universum orbem dispersus: og

denne er den sande catholiske Kirke, som er usynlig, og hvilken tilhører Christi Forjættelse, at Helvedes Porte ikke skulle faae Magt over den, Matth. 16, 18, nemlig den, som er bygget paa den Bekjendelse, at Jesus er Kristus den levende Guds Son, saasom og i *Sessione III. Concil. Trid.* den Klippe, paa hvilken Frelseren vilde bygge sin Menighed, ikke forklæres at være St. Peder eller Pavven, men *symbolum fidei romanum*, hvorom der siges, at det er *unicum fundamentum*. Der skal aldrig fattes Mennesker, som af Hjertet troe og forlade sig derpaa, at Jesus er Kristus, den levende Guds Son, deres Legemer kan man see, men deres Tro kan man ikke see, dog er dette ganske vist, at de, som ere Syflere, kunne ikke siges at være byggede paa den Bekjendelse; thi en Steen i en Bygning ligger med al sin Tyngde paa Grundvolden, og dersom den ikke hviler paa Grundvolden, saa er den ogsaa ikke i Bygningen, men de, som ere i den Bygning, have en sand Tro, thi denne Bygning bestaaer, som Petrus siger, af levende Stene, 1 Pet. 2; men hvem der har Troen, kan menneskelige Dine ikke kjende. Herren kjender Sine, 2 Tim. 2, og det er vist, at hvo, som ikke har Christi Aand, han er ikke hans, Rom. 8, og at de, som høre Christo til, have korsfæstet Kjødets, Gal. 5. *Particulares ecclesiae*, som ere synlige, have ikke den Forjættelse, men de kunne opkomme og forgaae igjen, ihvor de endogfsaa ere eller findes, ikke engang den romerske Kirke undtagen, hvorfor det ogsaa er meget vrangt at ville forklare Symboli Apostolici Ord om den romerske Kirke: *credo unam sanctam ecclesiam catholicam Sanctorum communionem*: at den

romerske Kirke er *til scio non credo*; thi endogaa de udvortes Sandser overbevise mig derom, det kan jeg see og høre, men den Kirke, som jeg troer, overbevise ikke mine Sandser, men Guds Ord mig om. Den romerske Kirke er vel *una ecclesiarum*, men ikke *una ecclesia*, jeg vil ikke tale om de usigelige store Stridigheder, der hava været og endnu ere imellem de Romerskfindede, saa at end bare de Controversier, som ere de *auxiliis gratiae*, kunne udgjøre i det Ringeste to Kirker, om ikke flere, men ikkun anføre eet Beviis af samme Symbolo, som Deres Wel. tilligemed Brevet har sendt (ihvorvel samme ikke er rart hos os, men pleier at findes i alle Editioner af *canonibus og decretis Concilii Tridentini udi Bulla Pii IV* ⁴⁷) af Idib. Nov. 1564), der staaer *sanctam catholicam et apostolicam romanam ecclesiam omnium ecclesiarum matrem et magistram agnosco*. Er der nu den Forskjel imellem den romerske Kirke og andre, som disse Ord lyde, saa er Kirken ikke een, men mange, thi Moder og Døttre ere ikke een Person, men mange, saa ere og blive jo baade Moder og Døttre *ecclesiae particulares og visibiles*, og saaledes er da den romerske Kirke ikke heller *catholica*; men i det samme, naar den kaldes *romana*, saa nægtes, at den ikke er *universalis* og siges, at den er *particularis*; hvor sancta den romerske synlige Kirke af og til har været, findes neksom hos *Varonium* ⁴⁸). — Det er meger u vigtigt, naar man ikke vil troe, hvad Gud har forjættet, men det er ligesaa formasteligt at antage det som en guddommelig Sandhed og som en Grundvold til alle Troens Artikler, som Gud aldrig har sagt og aldrig forjættet. Derksom det var sandt, som det ikke er, at Ingen kan være

et Lem paa Guds Kirke, eller faae den evige Salighed, med mindre han med en fuldkommen Lydighed og Tro antager alt det, som Paven lover og anordner, saa var jo den Artikel visseelig den allernødvendigste og fornemste, og saa maatte den findes i Guds Ord, naar Gud vilde, at hans skrevne Ord skulde kunne gjøre et Menneske viis til Salighed og gjøre ham fuldkommen beredt til al god Gjærning, 2 Tim. 3; men om den saa vigtige Artikel findes ikke een Tøddel i Skriften; men tvertimod vises vi derudi fra at troe menneskelige Ord og til at troe Guds Ord. Kirken til Rom tales vel mange Gange om, og der er en heel Epistel til samme, men privilegium infal-libilitatis nævnes ikke engang derudi. At St. Peder har været Apostel drevet af Guds Naad til at skrive, derom tvivle vi ikke, men til den Titul: Princeps Apostolorum findes intet Beviis, end siige, at han skulde have været caput ecclesiae, vicarius Christi etc. Men ihvor stor en Helgen end St. Peder har været, hvad Udførelse har Paven at forevise, at noget Slags Fortrin, som kan have tilkommet St. Peder frem for andre Biskopper og Præster, tilkommer Paven? I Skriften staaer Intet derom. Tradition kan det ei heller være, at Paven er episcopus oecumenicus og caput ecclesiae; thi ellers maatte den Tradition været patribus Nicaenis bekjendt, som Can. VI kender, Biskopperne udi Alexandria og Antiochia at have samme Magt hver udi sit District, som Paven i Rom havde udi sit District. Ja Pave Gregorius M.⁴⁹) maatte ikke været saa fremmed for den Charakter, som han beteer sig lib. 5 epist. 18. Conseqventsen i sig selv er ogsaa meget slet, og det gaaer ikke an at slutte saaledes: den eller den

Herlighed har Formand havt, ergo har Eftermand den ligesaa. Nestorianernes Catholicus⁵⁰⁾ kunde jo med samme Foie argumentere, at Guds Kirke var den sande, fordi han var Petri Efterfølger, saasom det ikke slaacer feil, at Petrus jo tilvisse har været saa længe i Antiochia som til Rom, og før er kommen til Antiochia end til Rom. Dette Argument for Pavenes Infallibilitet synes mig ligesaa kraftigt at være, som om man vilde sige: Herodes maa have været en hellig Mand og af Guds Mand umiddelbar drevet, thi saa var David, som og længe tilforn har været Konge til Jerusalem. Deres Velb. vilde vel holde det for et ubilligt Argument og ikke at concludere, om jeg vilde sige: Clemens XII⁵¹⁾ er en Montanist, Arianer, Monothelet etc., fordi nogle af hans Formænd have været saadanne, men jeg maatte gjerne vide, hvor meget bedre det Argument er: Man skal antage med en guddommelig Tro, hvad Paven de rebus sicuti lærer, fordi der engang tilforn har været en Apostel til Rom, hvis Lærdom om Troens Sager og Løvnets Pligter var visse- lig af Gud indblæst. Guds Løfter slaace aldrig feil og havde Gud lovet Paven i Rom en stor Herlighed, som det kunde være: at ikke fare vild i Troens Lærdomme, saa var det og visse- lig bleven holdt, men hvor helligene have Paverne ikke feilet derudi, f. Ex., eftersom dog Deres Velb. melder om Sacramenterne: Nicolaus I⁵²⁾ holdt for, at den Formel: in nomine patris, filii et sp. sli udi Daabens Sacramente ikke var fornoden, saa og de kunde være retteligen døbte, som vare døbte af en uomvendt Jøde. Gregor VII⁵³⁾ troede ikke, at Ghrifti Legeme og Blod er tilstede i Alterens Sacramente. Innocen-

(Ius I⁵⁴) troede, at det var fornødent, at smaa Børn
 skulde bruge Alterens Sacramente. Innocentius VIII⁵⁶)
 har tilladt, at udi Norge Alterens Sacramente maatte
 holdes foruden Viin, visfere staaer da ei heller Concilii
 constantiensis imod Guds Ord og Pave Gelasii⁵⁶)
 Constitution stridige canon: de administratione sub una
 specie. Hvor kan det være en usejlsbar Visshed om Veien
 til Salighed, at troe, hvad den romerske Kirke i Troes-
 sager lærer, naar deres egne stærkeste Controversister maae
 tilstaae, at Zephyrinus⁵⁷) var en Montanist, Liber-
 rius⁵⁸) en Arianer, Vigilius⁵⁹) en Eutychianer
 (hvis Brev til Keiserinde Theodoram Bellarminus kalder:
 epistolam nefariam et christiano homine indignam), So-
 norius⁶⁰) en Monothelet (og derfor fordømt af Leo
 II⁶¹) og andre, saa at enten han eller disse maae have
 feilet.) Johannes XXII⁶²) har lært og tvunget Uni-
 versitetet til Paris til at troe, at de Gudfrygtiges Sjeleikkekom-
 me til Guds Ansigts Beskuelse, førend den yderste Dom-
 medag. Johannes XXIII⁶²) har lært og paaastaet, at
 Sjelen døer tilligemed Legemet, og at efter Døden er der
 hverken evigt Liv eller evig Fordømmelse til. Enten
 maae nu de Romersksindede tilstaae, at Paven kan feile
 endogsaa udi de vigtigste Troes Artikler, eller de maae
 antage alle disse falske Lærdomme for at være sande, fordi
 Paven har lært dem (hvilket Gud forbyde!). Om den
 forargelige Avind der var imellem Stephanum VI⁶⁴)
 og Formosi⁶⁵) Legeme, saa og Johannem IX⁶⁶)
 og Sergium III⁶⁷), hvilke ved at fordømme hver sin
 Formands Gjerninger obligerer Enhver til at troe, at Pa-

ven kan feile, vil jeg ikke tale, men ikkun gaae igjen til det foretagne Argument.

Argumentet var dette, at om det end kunde bevises, at Paverne vare St. Peders Eftermænd i Embedet, saa følger det dog ikke deraf, at den romerske Kirke, det er de, som troe, hvad Paven vil have troet, ikke kunne tage feil i Troens Lærdom, saasom de ingen Forjættelse have af Gud derom. Men nu vil jeg endnu, ihvorvel noksom tilforn derom er skrevet af vore Theologis, vise, at Paven er ikke successor Petri, thi det maatte enten være successio personalis, at en Mand i samme Dignitet og med samme Ret til at lære, var fulgt efter den anden, eller det maatte være successio doctrinalis, at samme dogmata fidei nu var i Brug til Rom, som have været brugt af St. Peder og de andre Apostle. Saadan successio personalis, som ikke mange Gange var blevet interrumperet, kan man ingenlunde bevise; thi om jeg end vil gaae haereticos papas forbi, saa ogsaa schismata, saa lyder Julius II⁶⁸) Bulla Annø 1505, 19 Calend. Febr.: si contigerit electionem romani pontificis — — per simoniacam haeresin celebrari — — hujusmodi electio eo ipso nulla habeat — — nec per inthronisationem seu temporis cursum, aut etiam omnium Cardinalium adorationem seu obedientiam ullo unquam tempore conualescat. Sver mangfoldige Gange maae da deres egne historici tilstaae, at der er skeet saadanne electiones, som have været ugyldige, og hvad vil man da sige om de af saadanne Paver ordinerede Biskopper og Præstationer. Successio doctrinalis er ingenlunde hos den romerske Kirke, men suarere ganske uforlignelig at finde mellem den Lærdom, som St.

Fæder og de andre Apostle have fort, og den, som den romerske Kirke nu fører, hvilket vel udførlig er vist af vore Theologis i mangfoldige store og lærde Skrifter, men siden Deres Velb. æfter Beviis i Henscende til de Lærdomme i den lille Pii IV Confession, som stride imod vore Lærdomme, at de udtryffeligen med klare og bare Ord af den H. Skrift imodsiges, saa vil jeg ifkun anføre nogle faa. Saa ere f. Ex. efterfølgende Stykker udtryffeligen imod Guds Ord: Paulus siger, at et Menneske bliver retfærdiggjort ved Troen uden Lovens Gjerninger, Rom. 3; men det tridentinske Concilium, hvis Lærdom om Retfærdiggjørelsen her approberes, bandsætter hver den, som troer, at de Ugudelige blive retfærdiggjorte ved Troen alene, Sess. VI, Cap. IX. Paulus siger, at et Menneske er af Naturen død i Synder og Overtrædelser, Eph. 2, Concilium ibid. can. V bandsætter hver den, som troer liberum arbitrium per Adamum lapsum esse extinctum, Paulus siger: omne, quod non est ex fide, peccatum est, Rom. 14, 24; Concil. Trident. bandsætter dem, som sige: opera ante justificationem facta vere esse peccata, ibid. canon VII. Paulus siger: fides in eum, qui justificat impium, reputatur ad justitiam, Rom. 4, 5. Concil. Trid. bandsætter dem, som sige: per justitiam Chriſti, per quam nobis meruit formaliter justos esse, can. X. Paulus siger: accepto fert justitiam sine operibus, Rom. IV, 6, saa og v. 8: Beatus vir, cui deus non imputat peccatum; Concilium Trid. bandsætter dem, som sige: homines justificari vel sola imputatione justitiae Christi, vel sola peccatorum remissione exclusa gratia, can. XI og saa fremdeles den hele Session imod Rom.

3 et 4. Christus siger: scrutamini scripturas, Joh. 5, 39, Paven siger: plus detrimenti quam utilitatis oriri ex lectione Bibliorum in vulgari lingua, Index libr. prohib. Reg. IV og gjør, om end ikke Ret, dog efter Verdens Wiis flogeelig deri. Vi raade alle Folk til at læse Biblen: scrutamini scripturas. Her er alene i Kjøbenhavn i 22 Aar bortsolgt over 30,000 Exemplarer af den danske Bibel; thi vi vide, at jo mere Folk læser den, jo mere blive vi bestyrkede i vor Religion; men det er kjendeligt baade af anførte regula, saa og af Constit. Unigenitus Nr. 79, at Paven er forsikkret, at om gemeen Mand uden præjudiciis læser Biblen, saa falder han fra hans Religion, hvoraf tillige kan kjendes, at de evangeliske Lærere vederfares Uret, naar man klager over, at de tage sig for megen Myndighed til i interpretatione scripturae; thi de ere forsikkrede, at om end ikke alle deres Tilhørere ere lige vel forsynede med mediis hermeneuticis, saa ere dog de, som ethvert forstandigt Menneſte kan bruge, nemlig collatio contextus et parallelismi, noksom til at give dem Salighedskundskab: thi det slaaer aldrig feil, at naar Gud vilde lade skrive en Bog, som skulde kunne sapientem reddere hominem ad salutem, saa kunde han lade den saaledes skrive, at hvad der var fornødent til Salighed, kunde af hver Mand forstaaes, i hvor slet det endogsaa maatte blive oversat, naar kun ikke Noget i Hovedsagen blev forandret. Og samme almindelige media hermeneutica kunne ogsaa gjøre, at den Mening, som den Genfoldigste faaer af Skriften, bliver ikke propria interpretatio. Paulus siger, at den urigtige Begjærighed, som var hos ham, i hvorvel han var gjenfødt, at den er Synd, Rom. VII,

17, 20, 25. Concilium Tridentinum bandsætter hver den, som troer, at den er Synd, Sess. V, c. 6. Johannes siger, at Alt det, som ikke er efter Loven, det er Synd, 1 Joh. 3, 5. Paven siger, at det alene er Synd, som stæer forsættelig imod Loven. Vor Herre Jesus beder sin himmelske Fader: Forklar mig claritate, quam habui priusquam mundus fieret apud te, Joh. 17, 5. Paven derimod lærer, at han har faaet efter den menneskelige Natur finitam potentiam, finitam scientiam, finitam præsentiam etc., som Gregor de Valentia⁶⁹) og Andre udforsligen paastaac. Hvilken Lærdom ikke er gammel hos de Romerske, men først bleven ret almindelig efter den Augsburgske Bekjendelses Tider, og derfor ikke meldet dørudi. Hvor kan nu vi, som af Hjertet underskrive anathematis-
 mis Concilii Ephesini, holde de Lærdomme uden Feil, som ere saa troede imod Christi Ord og dette Concilii, med hvilket vi alene iblandt disse 3 Religioner have Samfund, udtryffelige anathema? Gud siger: dominum deum tuum adorabis et ipsi soli servies, Matth. IV. Confessionen siger: sanctos invocandos, reliquias venerandas, og det er uimodsigeligt, at i det Ringeste Almuen iblandt de Romerske begaae grove Afgudsdyrkelser. Paulus siger: unus est mediator, 1 Tim. 2; men efter Confessionen bliver der saamange Mæglere som salige Helgene. Apostlen siger, at det evige Liv er donum dei gratuitum, Rom. 6, vers. ult. Concil. Trid. siger: bona opera mereri consecutionem vitæ æternæ, og bandsætter dem, som sige derimod, Sess. VI, can. XXXII. Kristus siger, at den Dykkelse er forgjæves, som er ifkun befalet af Menneffene, Matth. XV, 9. De Romerske sige, at man dermed fortjener

Naade. Christus indstiftede Alterens Sacramente under Brød og Wiin og siger: edite, bibite, hoc facite. Concil. Constantiense nævner udtryffeligt, at uagtet Christi Indstiftelse befaler dog Kirken anderledes. Apostlen siger: oportet episcopum esse unius uxoris maritum, 1 Tim. 3, det forbyder Conc. Trid. ved Bandsættelse, Sess. XXIV can. IX. Paulus siger: omnis anima potestatibus sublimioribus subjecta sit, Rom. XIII, 1. Conc. Trid. undertager immunitatem personarum ecclesiasticarum, Sess. XXV, can. XX. Petrus vil ikke tage imod Adoration, Act. X, 25, 26, men hans prætenderede Successor tager derimod endogsaa af Konger og Tyrster. Om jeg skulde saaledes opregne Stykke fra Stykke, hvor stridig den romerske Religion er imod Guds udtryffelige Ord, maatte jeg udskrive et heelt systema anti pontificium. Det var ogsaa meget let at bevise, at imellem alle de Poster, hvorom der er Controvers imellem os og de Romerske, er enhver Lærdom, som vi have, ikke ny, men den samme, som staaer i Guds Ord, som er læst i Conciliis af patribus, af de bedste scholasticis lige indtil Conc. Trid. Tider. Men det er allerede saa fuldkommelig beviist af Andre, især af Gerhardo ⁷⁰) i confessione catholica, at ingen Romerskmand har kunnet eller kan refutere den Bog. Men derimod er Wildfarelse i hver Artikel Tid efter anden kommet ind i den romerske Kirke, nu i en, nu i en anden Artikel, som jeg nylig meldte om Nestorianismo, og som Jansenisterne i Frankrig saa uimodsigelig have beviist, at Pelagianismus ved Bullam Unigenitus er indført, at man ikke kan tvivle derpaa, naar man holder Augustini Skrifter og Cæcones Concilii Arausicani secundi imod Bullam Unigenitus.

Og saaledes bliver den Kirke jo længere jo mere vildfarende, saa den ingenlunde kan kaldes columna og firmamentum veritatis, hvilke Ord Deres Velb. foruden Marsag saavelsom Andre hentyder paa den romerske Kirke, da de aldeles ikke ere sagde om den; thi Timotheus var jo ikke beskiftet til Biskop i Rom, men i Ephesus; skulde de nu forstaaes om en particulari og visibili ecclesia, saa skulde det jo være den ephesinske og ikke den romerske, som var columna et firmamentum veritatis; men det tilstaaer Deres Velb. ikke, at enten Polycrates Ephesius⁷¹⁾ havde Ret i sin Controvers imod Pave Victor⁷²⁾, ei heller, at Marcus Ephesius⁷³⁾ havde Ret i Concilio Florentino, naar han nægtede, at Paven var Kirkens Hoved; vil man endelig drage disse Ord fra det 16de Vers, hvor de henhere, til det 15de og forklare dem om ecclesia, saa maae de forstaaes enten om ecclesia visibili og det bliver da den ephesinske; nam in ea oportet Timotheum conversari eller om invisibili, saavtdt som nogle af dens Dele vare i den synlige Kirke til Ephesus. Et andet Argument, som Deres Velb. meget paastaar, er det, som vor Frelser siger Matth. 18, 17: *dic ecclesiae, si autem ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus et publicanus.* Dette Sprog handler nu vissefælg om den synlige Kirke, men ikke om den almindelige, ei heller om Paven. Thi det er de Raad, som man skal bruge, i hvor man er iblandt Christne, især naar Dyrigheden ikke er christelig. Men her handles jo aldeles ikke om articulis fidei, men om saadan Uret, som et Mennecke kan gjøre det andet, si peccaverit in te frater tuus, det er jo en res facti og ikke alene in rebus fidei; men at det ikke

endnu maa være blevet den romerske Kirkes almindelige Børdom, kan jeg slutte deraf, at Bellarminus er endnu i Priis, hos hvilken om Pavernes Bildfarelser forekomme efterfølgende Undskydninger lib. IV de rom. Pontif. Cap. 8 etc., at Paven kan feile: circa personam, ex ignorantia facto, externo, ob metum mortis, ut homo privatus, ut doctor particularis, exemplo, opinionem suam obiter exponendo, occulte propter cupiditatem præsidendi, in quæstione ab ecclesia nondum definita, interpretative, in hæresim consentiendo, errandi occasionem aliis præbendo, fidem catholicam exteriore professione condemnando, cum hæreticis communicando, in orthodoxorum condemnationem consentiendo etc.

Paa saadan en Grundvold staaer bygget den faste og visse Tillid, som Deres Velb. har om at være paa Veien til den evige Salighed, og som han har udvalgt fremfor firmiorem propheticum sermonem, cui benefacitis attendentes quasi lucernæ lucenti in caliginos loco, 2 Petr. 1. Det Ord laaner ikke sit Lys andensteds fra, hverken af Kirkens Myndighed eller af Læernes Erudition, men har det hos sig selv, hvorved Dødens Skygge kan ferdrives.

Det er underligt, at Deres Velb. til at vise Skriftens Ufuldkommenhed anfører, at der ikke staaer, at Vorn skulle døbes, men det staaer der jo, at omnes gentes skulle døbes. Staaer der nu, at alle Mennesker skulle døbes, saa behøves jo intet tydeligere, at Vorn ogsaa skulle døbes. Det er ligesaa ubilligt at paastaae det, som om man vilde paastaae, at der ogsaa skulde findes, at Gaji, Tit eller Semprenii Barn skal døbes, eller at Tyndjelt maae nyde Alterens Sacrament.

Saa og, at der ikke staaer, at den jødiske Sabbath er affkaffet; først er det ingen Troens Artikel, men en Levnets Pligt, det 3die af de ti Budord, hvorudi Intet kan affkaffes, uden det, som er Ceremoniale. Men at det at tælle de 7 Dage fra Skabelsen er Ceremoniale, det kan Enhver forstaae, som veed, at Verden er rund, og at de, som reise omkring den Øster paa eller Vester paa, beholde ikke pengs Tal i Ugens Dage, saa vor Lærdom endogsaa i den Post er ikke bygget paa Menneskenes Anseelse, men paa den levende Guds Ord, som ikke kan feile, og paa Budets egen Natur og Bemærkelse, at vi i Stedet for den syvende! holde den første Dag i Ugen hellig, er ikke en Troeslærdom, men en apostolisk Skik, som vi tilstaae endnu at have samme Marsag til, som i Apostlenes Tider.

De Midler, som vi bruge til at forstaae Guds Ord, have deres Grund i Skriften selv, nemlig Textens Sammenhæng, ligelydende Steder, Troens Rigtighed, som udfoges af Skriften, og en andægtig Bøn. Disse Midler kunne saavel Tilhørerne, som Lærerne, bruge og finde, hvad de behøve til Salighed. Lærde Mænd kunne udfinde flere Ting end ulærde derved, at de have Kundskab om Sprogene, men ikke anden Vei til Salighed. Vor Lærdom forfremmer vor Herre Jesu Vre fremfor den romerske. Denne tilskriver vor Forligelse med Gud deels til Christi Fortjeneste, deels til egen Forberedelse, deels til meritum congrui og condigni, deels til satisfationes canonicas, deels til Skjærtilb. Men vi give vor Herre Jesu al Vre for vor Salighed: Non est in aliquo salus, nec enim aliud nomen est sub coelo, datum hominibus, in quo oporteat nos salvos fieri. Naar nogen af vore Tilhørere flittig har læst Biblen og derudi vel er grundet, saa

maa han gjerne for os læse canones og decreta Concilii Tridentini, dog raade vi ham gjerne at læse Paoli Carpi i 74) Historie dertil, for at vide, at de Romerske derudi selv have været baade Anklagere og Dommere, og med hvor stor Betænkksomhed alting er sat paa Skruer, saa at indtil den Dag i Dag i den Controvers om auxillis gratiae begge Parter beraabe sig paa Concilii Samtykke. De maa om Controversierne hellere læse Bellarminum, Becanum og Gregorium de Valentia, som kjendes ved alle Stridighederne, end Bossuet, som fordolger en heel Deel deraf, med mindre De stedse har for Die, baade hvad Niemeed Bossuet har havt i at skrive, og paa hvad Fundament hans Bog er approberet af dem, som endogsaa i een eller anden Ting have været af andre Tanker.

Jeg haaber nu i dette Svar ikke at have forbigaaet det Ringeste af Deres Velb.'s Brev, som kunde synes at have noget Eftin af Argument og at have godgjort, at i den romerske Kirke er lidet Haab og slet ingen Bished om Salighed. Da nu Deres Velbyrdighed har Moses og Propheterne, har Omhu for sin Salighed og tænker paa den forestaaende Ewigheid, i hvilken saavel som i dette Liv en Tvivler maa ikke tænke at ville annamme Noget af Herren, Jac. 1, finder jeg Intet videre fornødent ved Deres Velbyrdigheds Brev at erindre, end dette eneste: memor esto, unde excideris et age poenitentiam, hvortil jeg onsker Deres Velbyrdighed med kjære Broderson Guds Naade for Christi Skyld.

Belæste og velbyrdige Herr Doctors
pligtigkyldigste Tjener

Marcus Woldike
S. S. Th. D. et P. P.

Kjøbenhavn d. 28 Dec. 1739.

Anmærkninger.

1) C. 4. See Skandinavisk Litteraturselskabs Skrifter 1815, 11te Aarg. p. 133-237: „Om de lærde Winsløver, især om Jacob Benignus Winsløv og hans Apo-stasse.“

2) C. 5. Hans Levnet findes desuden beskrevet i: Histoire de l'Academie des Sciences, an. 1760. Paris 1766, og derfra overført i Comment. de rebus in Med. gestis Vol. XIV, 583-86, i Dänisch Journal 1 B. 2tes Stück 307-334 og i Krit. Journal 1768 p. 441; cfr. Gruner: Almanach für Aerzte 1785, p. 43-44, Worms, Myerups Lex., Prof. D. Wolffs hist. Ordbog 11 B. pag. 248 og fl. Et Brev fra Winsløv til J. de Buchwald (1697) er indført i Niegels Chirurgiens Historie, Bilag C. XVIII (cfr. Saml. til d. danske Medicinalhist. 1 B. 2 S. p. 221).

3) C. 5. Den 17de April efter Myerup. Worm har den 2den April.

4) C. 5. Mag. P. J. Winsløv var f. 1636 d. 20de Marts i Winsløv i Skaane, dep. fra Roeskilde 1655, blev 1663 Conrector i Odense, 1666 Præst til Frue Kirke sammesteds, 1692 forflyttet til Præste, † 1705. (Wlechs fynske Geistl. 2 Hefte 491-501, Skand. Litteratursf. Sk. 1815, C. 139 og f.)

5) C. 6. Johannes de Buchwald er f. i Meldby 1658 d. 7de April, var først i Barbeerlære i Kbhavn, reiste flere Gange udenlands, blev 1689 Livbarber hos

Kronprinds Frederik (4de), hvem han ledsagede paa den-
nes Udenlandsreise 1692, i Leiden blev han 1697 Licentia-
tus med., 1700 d. 29 Martis Dr. med. i Kbh., 1707 Livmedicus
hos Fred. 4, 1711 overste Feltmedicus, 1717 Justitsraad
og Professor med., 1728 Statsraad, var Medlem af Vi-
denskab. Selskab, hvor han dog ikke præsterede Noget, der
er værd at tale om (Mnemosyne 4 B. 35). Allerede
1680 giftede han sig med en Elægtning Anna Margrethe
W. Han døde 24 Oct. 1738. „Han var en dygtig Ope-
rateur og god Anatom, en lærd Mediciner og Botaniker“
(Samlinger til d. danske Medicinalhist. I B. 2 S. 214-
222.) Mærkelig nok er en Yttring af den lærde Gram i
et Brev til Grev Rantzau: „Buchwald kjende Alle“ (scil. som
ubetydelig) Mnemos. 4 B. 123; men B. var dengang over 76 A.

6) S. G. Jens Foss var født 1660 d. 2 Mai i
Lund, hvor hans Fader Dr. Biskop Matthias F. dengang
var Rector. Dep. 1680 fra Kbhavn. blev Magister og
1682 Femtelectichører ved Kbhavns Skole, reiste uden-
lands. 1703 blev han Præst i Viborg St. (Nyerup I, 174.)

7) S. G. Oluf Worm f. 1672 d. 17 Juli i Ribe,
var en Son af Justitsraad, Assessor i Høieste Ret Mat-
thias Worm, der 1677 d. 6 Aug. bestiftedes til Præsident
i Ribe og var den første, som der beklædte denne Charge.
(Vircherod: hist.-biogr. Dagb. pag. 114.) Oluf W.
reiste udenlands og traadte i Forbindelse og Venstabs med
mange berømte Lærde i England og Frankrig f. Gr. Wa-
billon, hvilket flere Breve fra disse til W., som ere i Med-
delersens Sie, bevidne. D. 10 Sept. 1701 blev han ud-
nævnt til Rector Theol. i Marhuus istedetfor Jacob Lod-
berg, som blev Cognepræst i Christiania, d. 3 Martis 1703
fik han fgl. Brev paa Rang som Assessor i Consistoriet.
(Gfier Worms Bestallinger.) Var gift med Karen Knob.
Han døde 16 Martis 1743; han var Morfader til Prof.
Rector D. Worm i Horsens.

8) S. G. Jacques Benigne Bossuet f. 1627 d.

27 Sept. i Dijon, 1652 Doctor sorb. og Kanonikus i Metz, 1661 Hofprædikant, 1670 Dauphins Opdrager, 1681 Biskop i Meaur, † 12 April 1704. (Bausset: Histoire de Bossuet, composée sur les manuscrits originaux, IV voll. 8. Paris 1814).

9) S. 6. Antoine Arnauld f. 6 Febr. 1612, blev 1643 Dr. sorb., var Jansenisternes ivrige Forsvarer, ved Hoffets og Jesuiternes Rænker blev han 1656 udstødt af Sorbonnen, og maatte skjule sig. 1668 traadte han igjen offentlig frem og erholdt flere Beviser paa Velvillie endogsaa af Hoffet. 1679 maatte han flygte til Nederlandene, hvor han udgav mange Stridskrifter imod de Reformeerte og Jesuiterne, † 8 Aug. 1694. (Histoire abrégée de la vie et des ouvrages de Mr. Arnauld 1695. Cöln. Bayle I, 343 og ff.

10) S. 6. Nyerup mener, at denne Munk Pere Krachmann egentlig heed Berthel Grichsen, og at han har været fra Odense, han skal være reist fra Danmark 1663, † 1704. Hvis Nyerup har Ret, da var han en Slægtning af Winsløv.

11) S. 7. See Holbergs udvalgte Skrifter 21 B. 272-273.

11(b) S. 7. (Lin. 14, ovenfra, hvor dog Tallet er glemt.) Niels Steno f. i Kbhavn 1ste Jan. 1638, en Søn af Chr. d. 4des Guldsmed, Student c. 1655, reiste udenlands til Holland, Tydskland, Frankrig og Italien, og fik et stort Navn i Europa ved sine anatomiske Opdagelser, gif 3 Nov. 1669 i Florenz over til den cath. Religion, modtog kort efter en Kaldelse som Anatom ved Kbhavns Universitet. I Maret 1670 ankom han igjen til Italien, forandrede Studium, blev Præst i Florenz, siden indtil sin Død 25 Nov. 1687 Biskop i Niedersachsen. (Th. Bibl. 20 B. 219-276.)

12) S. 7. Niels W. Winsløv f. 1670 d. 2 Dec., tog 1694 theol. Examen, studerede siden Medicin, reiste 1701

til Holland, 1702 til Paris. Efter sin Hjemkomst blev han Dr. med. 1709, han døde i Pestens Tid 1711. (Nyverup Litteraturler. 2 B. 667=68, Saml. t. danske Medicinalhist. I, 3 S. 318.)

¹³⁾ S. 8. Jacob Winsløv var en Søn af Christian W. Præst til Baarse og Veldringe i Sjælland, han laae i Narene 1738=42 som Alumnus paa Worchs Collegium, blev siden Degn i Alsted i Sjælland.

¹⁴⁾ S. 9. Marcus Wøldike var født 25 Nov. 1699, Søn af Præsten Peder W. i Commersted i Haderslev Amt, blev Student 1716, reiste udenlands i Narene 1717=20, efter sin Hjemkomst var han 1722=28 Amanuensis ved d. st. Kgl. Bibl. (Kørdde Tidender 1750 p. 320.) 1728 Præst i Varde, 1731=50 Prof. Th. i Kbh., blev 17 Dec. 1734 Meddirecteur i Missionscollegiet (Mnemosyne 4 B. 111), hørte til det Kgl. danske Videnskabernes Selskabs første Stamme (see Selskabets Historie af Molbech p. 12), † 1750. Han var overordentlig lærd i mange Eprog og Videnskaber, selv i Medicinen, han var en stor Orientalist og meget bevandret i Rabbinernes Skrifter. (Cfr. Suhms samlede Skrifter 10 Deel p. 24, Tidsskrift for Kirke og Th. 4 B. 179=182, Mnemosyne 4 B. pag. 7, 15, 21, 29 og m. St.). I Kbh. Vid. Selsk. Skrifter II S. 1 og fg. beskrev han Tausens Oversættelse af de 5 Mose Bøger; han skal have havt isinde at udgve den heel (Kørdde Tidende 1750 S. 388).

¹⁵⁾ S. 11. Vos suets Vestræbelse gik, som bekendt, ud paa at fore Protestanterne tilbage til den catholiske Kirkes Skjød, og i dette Niemeed forfattede han flere Skrifter, saaledes til Forsvar for de Læresætninger i den catholiske Kirke, som Protestanterne forkaste: Exposition de la doctrine de l'église catholique sur les matières de controverse. Paris 1671, og for at godtgjøre den store Usikkerhed og Vaklen, der efter hans Mening var i den protest. Kirkes Læresætninger, skrev han: Histoire

des variations des eglises protestantes, 2 voll. Paris 1688. 4to. (sef. Vausset.)

¹⁶⁾ S. 11. I Udarbejdelsen (1669-72) af det 13de Tertien nævnte Værk af Arnould, i hvilket de Refor-meerte især bleve angrebne, havde dennes Ven Nicole en betydelig Andeel.

¹⁷⁾ S. 11. Basnage (Jacob B. de Beauval) f. i Rouen 1651, blev 1676 Præst i Rouen; efter Tilbage-faldelsen af det nantiske Edict maatte han flygte til Hol-land, hvor han 1691 blev Præst i Rotterdam, senere i Haag, hvor han døde 1723. Han var en udmærket Theo-log og forsvarede skarpsindigt Reformationen imod Cath. især imod Bossuets Angreb.

¹⁸⁾ S. 11. Her er udeladt et Stykke af W.'s Brev, da det indeholder en ordret Afskrift af et Sted i Bos-suets Skrift: *defense des variations contre la reponse de Mr. Basnage.*

¹⁹⁾ S. 12. Dette ret mærkelige Brev fra Abbed de Combrès er Meddelelsen i Besiddelse af.

²⁰⁾ S. 12. Masius (Hector Gotfred) var f. 1653, 13de April i Mecklenborg, hvor hans Fader var Præst, studerede 2 Aar i Giesen, drog derpaa til Kbhavn, hvor han opholdt sig i sin Morbroder Hofprædikant Brømers Hus. Reiste atter udenlands, blev 1682 Prof. Th. de-signatus og samme Aar Legationspræst hos Geheimeraad Meiercronc Gesandt i Paris, 1686 Hofprædikant og Prof. Th. ord., 1687 Dr. theol., døde 1709. (Zwergius sjæl-landskt Clereste 701-2). Han var en meget lærd Theo-log, interesserede sig meget for Bibliotheker; ved ham fik Fred. Rossgaard tidlig Interesse for Bogvæsenet. (Wer-lauff: Hist. Eft. om Kongens Bibliothek 2den Udgave 85, 88, 99, 124.) Som en Curiositet kan anføres om ham, at han var: „af Geistlige den allerførste, som saaes her til Lands med en Abbe-Paryk.“ „Hans Medbrodre (siger Pontoppidan) sukkede først ved at see ham“, — men han

fik snart Efterfølgere. (Hist. Tidsskrift 6te B. 2 S. p. 521 Num. 36.)

²¹⁾ S. 13. Pangevin Dr. sorh. i Paris, var født i Charenton, frey 1701 imod Masius, han døde 20 Juli 1707. (Nocher 2, 2262.)

²²⁾ S. 16. Cordemoy (Louis Gerand) f. 1651 den 7 Dec., Son af den bekjendte Historieskriver Gerhard C., hvis Histoire de France han fortsatte, han udgav desuden en Deel theologiske Skrifter meest af polemisk Indhold. Han var Abbed i et Cistercienserkloster i Genieres og Dr. sorh., † 1722 7 Febr. (Nocher 1, 2091.)

²³⁾ S. 16. Peder Christian Winsløv, en Sen af Christian W. Præst til Baarse og Beldringe i Sjælland, var Medailleur. Han havde lært hos den norske Medailleur Michel August Rog i Paris, forlod ligesom Farbroderen den lutheriske Bære og blev Catholik. I Maren 1741-44 var han atter i Paris, da han havde erholdt en kgl. Understøttelse af 300 Rdlr. aarlig til videre at uddanne sig i sin Kunst. Han blev nu kgl. Medailleur, arbejdede for Videnskabernes Selskab, for hvilket han paatog sig Graveringen og Prægningen af en Deel hist. Mindepenge (Jellons), men hans Arbejder vandt ikke Selskabets Bifald. (Molbeck: Videnskab. Selskabs Historie 19-22.) Han var gift med en Jomfru Sivers og var Fader til den berømte danske Læge, den i Maret 1811 afd. Prof. og Statsraad Fred. Chr. Winsløv. Denimod 1760 forlod W. Rone og Fædreland, tog sin Son med sig, men lod ham blive i Stockholm, han gif selv senere til Rusland, hvor han døde. (Nyerup.)

²⁴⁾ S. 18. Hans Winsløv Broder til Jacob W. W. studerede Medicin, reiste et Par Gange udenlands, blev Hospitalsforstander i Elagelse, g. m. den lærde Mag. Bruunsmanns Datter, † 1740. Udgaav et Par Skrifter, som staae hos Nyerup 2, 667. (sef. Suhms Samlinger 1 B. 2 Hefte pag. 12.)

²⁵⁾ S. 18. Anna Magdalene, Søster til Jacob B. W. var gift med en Apotheker Holm i Fredericia, hun døde 1752.

²⁶⁾ S. 19. Christian Sehested til Ravnholt i Fyen, en lærd og gudfrygtig Mand, Geheimeraad, Stifts-befalingsmand i Fyen, Ridder af Elephanten, blev brugt som Gesandt i Frankrig og Everrige, 1728 var han som befuldmægtiget Minister tilstede ved Congressen i Soissons. Han var gift med Charlotte Amalie Gersdorf († 1756), en Dame af beundringsværdig Forstand, som 1734 fik Ordenen de l'union parfaite (Hofmann: Efter. om danske Adelsmænd 3, 79). Han døde 1740. Foruden Ravnholt, som Sehesteds Svigerfader Frederik Gersdorf havde eiet for ham, eiede han ogsaa Nislevgaard i Fyen (Danske Atlas 3 T. 450, 474, 581).

²⁷⁾ S. 18. Ludvig W. laae i Maret 1703 paa Borchs Collegium, blev 1707 Sognepræst til Waale i Aggershuus Stift, † 1710. (Nyerup 2, 667.)

²⁸⁾ S. 20. Wandal (Hans), Son af Biskop Hans Wandal, var født 1656, 14 Jan., død. 1671, reiste udenlands 1675-78, 1680 Rector ved Sorø Skole, 1682 Mag., 1683 Prof. lingv. Orient., s. N. Prof. Th. i Kbhavn, 1687 den 3 Juli Dr. theol. (Bircherod hist.-biogr. Dagb. 242.) † 1710 den 10 Marts. Han var en stor Fiende af den spenerske Theologie (Nyt theol. Bibl. 5 B. 150).

²⁹⁾ S. 20. Masius see Num. 20.

³⁰⁾ S. 20. Rømer (Ole) f. 1644, 25 Sept., død. 1662, opholdt sig længe i Frankrig, 1676 Prof. mathes. designatus, 1681 hjemkaldt for at tiltræde Professoratet, reiste 1687 atter udenlands, 1688 Cancellieraad, 1693 Justitsraad, 1705 Politimester i Kbh., 1706 Etatsraad, † 1710, 19 Sept; g. 1 Oct. 1681 med Anna Maria Bartholin, Etatsraad Rasmus Bartholins eneste Datter. (Bircherods Dagb. pag. 211.) 2den Gang med Conferensraad Caspar Bartholins Datter. (Worm 2, 276-77.)

³¹⁾ S. 20. Moth (Matthias) var en Son af Christ. d. 5tes Livlæge Dr. med. Poul Moth (f. 1601, † 1670) og Ida Buren († 26 Sept. [5 Oct.] 1684. Bircherod S. 231, hvor siges, at hun havde Rang med Geheimeraads Fruer), Broder altsaa til Sophie Amalia Moth, siden (1677) Grevinde af Samse. Hans Fødselsaar vides ei med Bestemthed, det maa have været efter 1642 (Ny danske Magazin 5 B. S. 245), han skal være født i Odense. Uden Tvivl indtraadte han tidlig paa Embedsbanen og steg hurtigt ved sin formaaende Søsters Indflydelse. Han reiste tidlig udenlands, var 1670 i Paris. 1676 blev han Assessor i Cancellie-Collegiet, 1679 d. 20 Marts adlet (Aldelsler. 2 B. 1 S. S. 25). 1680 Cancellieraad, 1684-99 var han Oversecretair i det danske Cancellie, hvor hans Indflydelse skal have været størst i Aarene 1688-93, om hans Opførsel imod Dronning Charlotte Amalia taler Niegel's i Chr. 5tes Hist. 618-20; mange Data til hans Embedsvirksomhed findes i Bircherods hist.-biogr. Dagbøger. Han steg efterhaanden til Ridder (1693) og Geheimeraad; men strax efter Chr. 5tes Død (25 Aug. 1699) fik han sin Riffed (Vaden V, 234). Han døde 19 Marts 1719 (sef. Ny d. Magazin 5 B. 246-47). Han giftede sig 23 Jan. (2 Febr.) 1676 med Kirstine Magaard, som døde d. 6 (16) Febr. 1698 (Bircherod S. 171 og 346.) Han var en Mand af lærde Kundskaber, havde stor Interesse for Danmarks Historie, Oldsager og Sprog, besad et, om ei betydeligt, saa dog udvalgt Bibliothek (Verlauff: Kgl. Bibl. 2 Udg. 123). Torfesen, Th. Bartholin og Arn. Magnussen nævne ham som deres Belynder og Belgjører, den sidste havde ham især meget at takke for og reiste udenlands tildeels paa Moths Bekostning (Nordisk Tidsskrift for Oldk. 3 B. 1 S. S. 67 og ff., Bircherod S. 296). Om hans store Fortjenester af et for Sproghistorien uskatteerligt Værk, hans i Manuscript efterladte danske Ord bog, der paa den

Tid udgjorde over 60 Foliobind, men, som bekjendt, aldrig blev udgivet, see Molbeck: Hist. Udsigt over de danske Ordboogs-Arbejder osv., Ny danske Magaz. 5 B. 241-88.

³²⁾ S. 20. Bircherod (Jens) var født i Odense 1658, 15 Jan., hans Fader var den nedenfor anførte Prof. Jacob B., dep. fra Odense Gymnasium 1674, examineredes den 8 (18) Juli, tog theol. Attestats med Characterer laudab. d. 13 (23) Sept. 1676, tiltraadte sin Udenlandsreise 1678 (ikke 1677, som siges i Worms Lexicon), var hjemme igjen i Sommeren 1679 (Worm siger 1682, hvilket ei kan være rigtigt) (Bircherod hist.-biogr. Dagb. S. 194), blev i Marts 1682 Vice-Præpositus communitatis, 1683 virkelig Præp., d. 17 (27) Juli 1683 notarius in examine theol., examinerede første Gang d. 11 (21) Dec. 1683 in ex. philos., den 25 Nov. (5 Dec.) 1684 Prof. ord. facult. philos. (Prof. lingv. hebr.), d. 13 (23) Dec. 1687 Adjunctus facult. theol., d. 29 Aug. (8 Sept.) 1692 Prof. ord. theol., d. 28 Oct. (7 Nov.) 1693 Biskop over Aalborg Stift, i hvilket Embede han havde saa mange Ubehageligheder i Anledning af den forargelige Thistedste Besættelses-Sag, hvori B. ved Hviesteret dømtes til en Mulkt af 1000 Rdlr. (Efter Bircherods Dagbøger), † 22 Nov. 1708 (Worm 1, 115). Giftede sig 4de Nov. 1690 med Søster Bartholin, en Datter af Mag. Albert Bartholin, Rector i Frederiksborg († 17 Mai 1663). Hun døde i Odense 1717, 58 Aar gl. (Bircherods hist.-biogr. Dagbøger [1658-1708] ere i Narene 1838-46 udg. af Molbeck.)

³³⁾ S. 20. Bircherod (Jacob), f. 30 Sept. 1624, dep. 1642 fra Herlufsholm, reiste udenlands 1648-49, blev 1649 Magister, reiste atter udenlands 1651-55 som Hofmester for Jens Juul. Efter sin Hjemkomst blev han Prof. Philos. og Mathesaos ved Gymnasiet i Odense (ikke ved Universitetet, som Myerup har), 1663 Prof. Th. et lingvæ hebr. sammesteds, disputerede d. 2 (12) Juni 1675 for

Doctorgraden tilligemed 9 andre, som bleve creerede til Dr. th. d. 10 (20) Juni. † 13 Juni 1688. Gift med Sille Riisbrich, Datter af Borgemeister Riisbrich i Odense (Bloch's fynske Geistligh. IV. 299, Worm 1, 114, Jens Bircherods Dagboger.) See Werlauff: Kgl. Bibl. 2den Udg. 279-80 om hans Fortegnelse paa Bøgerne i Karen Brahes Bibl. i Odense.

³⁴) S. 21. Efter Winslovs egne Ytringer reiste han i Følge med Buchwald lige til Holland, altsaa kan det ei være rigtigt, naar det i Samlinger til d. danske Medicinalhistorie 1 B. 2 S. p. 217 siges om B.: „i Holland traf han sammen med sin Ven J. B. Winslov.“

³⁵) S. 21. S. Anm. 6.

³⁶) S. 21. Henning Meiercrone, Ridder, Geheimeraad, Stiftsbefalingsmand i Aalborg Stift (Danske Atlas V Tom. 190), heed egentlig Meier, men blev tilligemed Hustru Christine Schröder adlet d. 9 Nov. 1674 (Aldelslex. 2 B. 1 Hefte p. 17). Han var i 27 Aar dansk Gesandt ved det franske Hof (Gebhardi V, 275). I Meiercrones Gravværelse som Minister i Paris fungerede først Dr. Niels Jespersen († 1696) som Vice-Stiftamtmand (Bircherods Dagb. p. 287), senere Justitsr., Landsdommer Christopher Bartholin (Bircherod 327). I Anledning af Meiercrones Ytring til Ludvig 14, at de danske Tropper ei vilde marschere videre, før de bleve betalte, gav Ludvig Ordre til sine Tropper om at levere Slag, som tabtes ved Ramillies (23 Mai 1706). Da Ludvig erfarede, at de danske Tropper havde deeltaget i Slaget og bidraget saameget til hans Armees Nederlag, blev han saa forbitret paa Meiercrone, at han sendte denne, hvem han hidtil havde agtet meget høit, et Pas og Ordre til at forføie sig ud af Riget inden tvende Dage. (Niegels i Fred. 4 Historie 1 Deel 466-67 har 8 Dage.) I Aachen fik M. en Escorte af Oberst v. Stöcken, hvormed han d. 1ste Oct. forlod denne By, men $\frac{1}{2}$ Mil fra Aachen blev

Escorten og Gesandtens Vogn anfalden af Partigængerne Mackenay (Gebb. kalder ham Maquinez), skjøndt Passerne vare i Orden. Af Escorten, som bestod af 35 Mand, faldt 9. Den fgl. Secretair Numfen, som var i Vognen, blev skudt, hvorpaa man horte Skriget: *L'envoyé est mort*, og Skudningen ophørte nu strax; Mackenay førte selv Gesandten tilbage til Aachen tilligemed Escorten, her løslod han begge Dele, uden at have berøvet dem det Ringeste af Penge eller Penges Værd (Zahn: de danske Auxiliairtropper 2det Hefte p. 135 og Bilag 5). Fred. IV beklagede sig forgjæves over denne Voldsdaad hos det franske Hof (Gebbhardt). Ved Meiercrone fik Danmark endelig 1707 de brabitske Haandskrifter, som F. Rostgaard 1697 opdagede paa Observatoriet i Paris, tilbage efter 36 Aars Fraværelse (Dänisches Bibliothek 8 Stück pag. 684-85, Verlauff: Hist. Österr. em Kongens Bibliothek 2den Udg. 57-58). Meiercrone skal have faaet Vennergaard tætt ved Ringkjøbing til Foræring af Kongen (Danske Atlas V, 563). Fred. IV yndede ham meget og var often bleven beværtet af ham under sit Ophold i Paris 1693 som Kronprinds (Busseus: Fred. IV hist. Dag-Register pag. 25). Meiercrone og hans Frue bleve begravne i Nicolai Kirke i Kbhavn (Danske Magazin 3 B. 148 og 165). Familien uddøde med Stammefaderens Søner, som alle døde ugifte (Aldelsler. 2 B. 1 S. 17).

²⁷⁾ S. 21. Prof. Masius havde 1682-86 været Legationspræst. S. Num. 20.

²⁸⁾ S. 22. S. Num. 7. Worm havde i Holland besøgt Leiden 1696, i England: London, Oxford, Cambridge, i Frankrig: Paris, Orleans, Tours, Angers, Chartres o. fl. St. (Efter Breve til Worm i Meddelerens Sie.)

²⁹⁾ S. 24. Conf. August. Art. VII siger, som befiende: *ecclesia est congregatio sanctorum, in qua evangelium recte docetur et recte administrantur sacramenta.*

40) E. 34. Vornemann (Ole), Søn af Biskoppen over Sjællands Stift Dr. th. Henrik Vornemann, var født i Kbhavn 1673, 2 Dec., blev 1695 beskikket til Vice-Rector ved Sorø Skole, hvilket Embede han nedlagde 1697 og foretog sig en Udenlandsrejse. Blev senere Landsdommer i Sjælland og Cancellieraad. † 1717. (Worms Ver. I, 140.)

41) E. 34. Christian Winslov Præst til Vaarje og Veldringe i Sjælland.

42) E. 45. Bellarminus (Robert), født 1582 i Monte-Pulciano, var Pave Marcellus den Andens Søster søn. I sit 18 Aar traadte han ind i Jesuiterordenen, til hvis meest udmærkede Medlemmer han maa regnes, 27 Aar gl. blev han sendt til Löwen som Prof. Th., og som saadan begyndte han her den Kamp imod „Hæretikerne“, der blev hans Livs Opgave. I Nederl. var han i 7 Aar, vendte derpaa tilbage til Italien, hvor han efterhaanden opsvang sig til Cardinal 1599 og 1602 til Erkebisp af Capua; dette Embede forlod han dog allerede 1605, for gaafe at opoffre sig til Pavens Sjenesie. Han døde i Rom d. 17 Sept. 1621 i Jesuiterordenens Kloster. Blandt hans mange Værker maa her nævnes: *disputationes de controversiis chr. fidei adversus hujus temporis hæreticos*, 3 voll. Rom 1581. Det gjælder i den cath. Kirke for det bedste Forsvar for dens Læresætninger og er vistnok ogsaa det lærdeste, dog mangler det paa sine Steder Grundighed og Ordfølgthed (Værk I, 312 og ff.). Bellarmin var især en høist beskedet og godmod Mand, hans Liv omtales af Cath. næsten som apostolisk Lejr. (Værk: Die romische Päpste I, 507). I sit Værk: *de Conciliorum auctoritate* paastaar B., at Gud selv har indsat Paven til Kirkens Overhoved, og om hans verdslige Magt siger han i sit Skrift: *de Romano pontifice* V, VI: „*potest mutare regna et uni auferre atque alteri conferre, si id necessarium sit ad animarum salutem*“ (Værk 2, 150-1).

43) S. 51. Kjøbenhavn's Universitets theologiske Prof. paa den Tid vare: Hans Steenbuch (Prof. 1709-1740), en hoist ubetydelig Mand, der 1731 mærkeligt nok var ene theol. Prof., saa at det var de theol. Candidater alene bleve examinerede af ham (Sjællandske Tegnelser Nr. LXVII); nu foregedes Antallet af de theol. Prof. hurtigt; thi samme Aar fik Universitetets Patron Jørg Rosenkrantz ved et heldigt Valg iblandt de danske Geistlige den lærde Orientalist, den før omtalte, Wøldike ansat til Prof. Theol. (1731-50); medens Chr. 6 næsten paa samme Tid indfaldte Jeremias Fred. Neus; fra Würtemberg (1732-49), der tillige blev Hofpræst, han døde som Cantsler i Tübingen 1777. Endvidere var det Aar Prof. Th.: Johan August Seydlitz (1738-1751), tillige Hofprædikant, alene bekendt som Homilet; som Prof. extr. maa endnu hertil regnes: Erik Pontoppidan (1738-1747), om hvem see: J. Møllers Tidsskrift for Kirke og og Theol. 4 B. 58-274. (Nyt theol. Bibliothek 5 B. 151-53, Mnemosyne 4 B. 97-101, For Litter. og Kritik 3 B. 3 S. 221-68.)

44) S. 54. Ambrosius Catharinus, f. 1487 i Siena, heed eg. Lancelotus Politi, hvilket Navn han ombyttede med det forstnævnte, da han traadte ind i Dominicanerordenen; i en Alder af 16 Aar blev han Dr. juris, senere Prof. Han saae sig efter nogle Aars Forlob nedfaget til at forlade Italien og gaae til Frankrig, da han blev mistænkt for Branglære, og endog blev angivet for Inquisitionen; senere blev han Biskop i Minori i Neapel, 1552 Erkebiskop af Conza, † i Neapel 8 Nov. 1553. Han efterlod sig en stor Mængde Skrifter, hvoriblandt maae mærkes libri V adversus Lutherum. (Secher 1, 1771-73.)

45) S. 56. Becanus (Martinus), en Jesuit fra Silwardenbee, en lille By i Brabant, efter hvilken han har erholdt sit Tilnavn, var Skriftefader hos Keiser Ferd.

2, han foredrog Philosophie og Theologie i Mainz, Würtzburg og Wien, † 24 Jan. 1624. Hans af Boldike omtalte Skrift heed: *manuale controversiarum*. (Zocher 3, 237.)

⁴⁶⁾ S. 59. Canus (Melchior) var fra Flecken Taracon i det Toletanske, blev Dominicanermunk; han lagde sig især efter Philosophie, Historie, Theologie og Spreg, foredrog Theologie i Salamanca, senere blev han Biskop over de canariske Der, tilsidst Provincial i Castilien; han døde 1560 i Toledo. Han udgav en Mængde Skrifter. (Zocher 1, 1633.)

⁴⁷⁾ S. 61. Pius IV (heed egentlig Johan Augusto Medici) Pave 1559-66 (Ranke Die r. Päpste I, 318-354).

⁴⁸⁾ S. 61. Baronius (Cæsar), f. 1538, Filippo Meris berømteste Discipel, foredrog i 30 Aar Kirkehistorie i denne sin Lærers Oratorium, Skriftefader hos Pave Clemens 8, 1596 Cardinal, senere Bibliothekar ved det Vaticaniske Bibliothek, † 30 Juni 1607. Hans berømte Skrift: *Annales ecclesiastici a Christo nato ad 1198* (Rom 1588-1607, 12 voll.) er stilet imed de Magdeburgske Centurier, et skarpsindigt og lærd Værk, hvori der dog er mange Feil; mange Ting har B. med Forsæt fordulgt, meget er urigtigt fremstillet formedelt hans Mangel paa grundig Kundskab i Græsk. Blandt senere Forfattere, som have forbedret hans Værk, maa især Pagi omtales. (Ranke Die rom. Päpste I, 508.)

⁴⁹⁾ S. 62. Gregor I d. Store, Pave 590-604, skrev blandt Andet: *epistolæ de obedientia erga imperatorem* og *ep. de nomine universalis Papæ in ecclesia catholica non usurpando*. Disse Breve havees oversatte paa Fransk af Boileau.

⁵⁰⁾ S. 63. Catholicus eller Jacelich er Navnet paa Nestorianernes (eller: chaldæiske Kristnes) øverste Biskop, som boer i Gikofsch. De bibee Kurdistans Seiland,

Mesopotamien, Lilleasien og Forindien, hvor de kalde sig Thomas kristne.

⁵¹⁾ E. 63. Clemens XII (Corfini) Pave 1730-40.

⁵²⁾ E. 63. Nicolaus I, Pave 858-867.

⁵³⁾ E. 63. Gregorius VII (Sildebrand), 1073-85.

⁵⁴⁾ E. 64. Innocentius I, 401-417.

⁵⁵⁾ E. 64. Innocentius VIII (Cibo) Pave 1484-92.

⁵⁶⁾ E. 64. Gelasius I, 492-96, erklære dem for Kirkevædere, som kun vilde nyde Nadveren sub una specie (sef. Spittler: Geschichte des Kelchs im Abendm.)

⁵⁷⁾ E. 64. Zephyrinus (romersk Biskop 197-217) havde en Deel Stridigheder med Theodotianerne, Montanistjerne og Praxas, satte Tertullian i Vand. Da Keiser Severus 202 forfulgte de Kristne, undgik han Forfølgelsen ved at skjule sig; men da Severus's Svigersfader Plautianus, som især havde tilskundet til Forfølgelsen, var død, tiltraadte han igjen sit Embede (Eusebius: eccl. hist. lib. V, Cap. 28, Meander: Allg. Geschichte der chr. Rel. und Kirche I, 3 Abth. 997-999).

⁵⁸⁾ E. 64. Liberius, Biskop i Rom 352-66, bekendte sig til Semitarianismen, underskrev den firn:ste Troetsbekendelse. Vellarmin siger i sit Skrift: de Rom. pontif. IV, 9: „Liberium etsi non expresse, tamen interpretative in hæresin consensisse.“ (sef. Theodoret: Hist. eccles. lib. II, cap. 16.)

⁵⁹⁾ E. 64. Vigilius, romersk Biskop 539-55, bekendt for sin Væfken i Svinden de tribus capitalis. Varenus, som ellers har taget Vigilius's Forhold i denne Sag i Forsvar, siger dog om ham: „schismaticus, alienæ sedis emtor et invasor, lupus gregem invadens, fur et latro, pseudoepiscopus, antichristus contra Christum.“

⁶⁰⁾ E. 64. Honorius I. rom. Biskop 625-638, blev paa den 6te œkumeniske Riksf. i Constantinopel 680 fordømt som monotheltesk Kætter og Djævelens Ad-

ffab; „projici et sancta dei ecclesia catholica simulque anathematizari præcipimus, quia — *impia* dogmata confirmavit“ siges der i Sess. 13, 18. (Labb.VII p. 978, 1058.)

⁶¹⁾ S. 64. Leo II, Biskop i Rom 682-83.

⁶²⁾ S. 64. Johan XXII (Jacobus Dösa eller de Gusa), Pave 1316-34. Den i Terten omtalte Mening fremsatte han første Gang i en Prædiken paa alle Helgens Dag 1331; han skal paa sit Yderste have gjenfaldt den, idet han erklærede, at Helgene for Opstandelsen see Gud Ansigt til Ansigt (Villani lib. 10, Baluzius in vitis Pontif. Avenion. Tom. I S. 175, 177, 182 og fl. St.)

⁶³⁾ S. 64. Johan XXIII (Balthasar Gossa), Pave 1410, affat 1415, † 1419; i Concil. Constant. Sess. 10 epregnes alle denne Paves (70) Synder, han beskyldes blandt andet for Kjetterie, Simonie osv., 20 horte til de groveste Easter. (Semler: Sel. cap. III sec. XV, S. 36.)

⁶⁴⁾ S. 64. Stephan VI, Pave 896-97.

⁶⁵⁾ S. 64. Formosus, Pave 891-896. Stephan den 6te lod, efter Bonifacius den 6tes korte Pontificat (896), Formosus's Legeme opgrave og bringe ind i et Cencilium, man satte Liget paa Pavestolen ifort alle pavelige Prydelser, og en Advocat bestikkes til at tale F.'s Sag. Stephan 6 tiltalte nu Liget, som om det var levende; Beskyldningen dreiede sig især om, at F., som havde været Biskop i Porto, havde af Uegjerrighed opkastet sig til Pave. Han blev naturligvis domfældt, man afforte Liget de hellige Klæder, huggede tre Ringre og siden Hovedet af Legemet, der blev kastet i Tiberen. Endeel Historiefriivere berette Sagen saaledes og tillægge Stephan 6 denne Daad; men Smitprand i Hist. I Cap. 8 fortæller det om en Medpave Sergius, som her er tilskrevet Stephan, han siger om Anledningen til Sadet imod Formosus: „dum in eo esset, ut *Sergius* Apostolorum vicarius ordinari debuisset, ea. quæ *Formosi* partibus favorebat pars, cum non medioeri tumultu et injuria Ser-

gium ab altari expulit et Formosum Papam constituit. Dette tilgav den romerske Geistlighed aldrig Formosus. Luitprand lader Sergius, „impious, doctrinarumque sanct. insecius“ tiltale sig saaledes: Quum Portuensis esses Episcopus, cur ambitionis spiritu Romanam sedem usurpasti. Dog maa nok Stephan 6 tillægges Daaden. (Lunden: Geschichte des teutschen Volkes 6 B. 580 og 582, Mansi Tom. XVIII p. 99 og ff., 221 og ff.) Andre paafræge, at baade St. 6 og Sergius 3 have mishandlet F.'s Lig.

66) S. 64. Johan IX (898-900) sammenkaldte 898 et Concilium, som gav Formosus Opreisning igjen.

67) S. 64. Sergius III, rom. Biskop 904-911.

68) S. 65. Julius II, Pave 1503-1513 (cfr. Ranke Die rom. Päpste I, 53 og ff.)

69) S. 68. Gregorius de Valentia, f. 1551 i Medina del Campo, traadte 1565 ind i Jesuiterordenen, blev kun 20 Aar gl. kaldet til Rom, hvor han foredrog Philosophie, senere sendt til Tydskland, hvor han i over 20 Aar paa forskjellige Steder holdt philos. Forelæsnin- og havde mange Kampe med Protestanterne. Under Pave Clemens VIII (1592-1605) blev han atter kaldet til Rom, hvor just paa den Tid den berømte Strid imellem Jesuiter og Dominicaner de auxiliis gratiae (cfr. Ranke 2, 274-99) skulde afgjøres. Den 9 Oct. 1596 vare alle Processakterne sendte til Rom, fra begge Sider indsendt sig de lærdeste Theologer for at udfægte Kampen under Pavens Dine. Angaaende Greg. de Valentias Forhold ved denne Leilighed ere Meninger meget deelte, hans Modstandere bestyldte ham for at have forfalsket et Sted af Augustinus, hvilket hans Forsvarere benægte. Han døde for Striden var afgjort 30 Sept. 1602. Blandt hans Skrifter maa især nævnes en Samling Stridskrifter: de rebus fidei suo tempore controversis. Lyon 1591. (cfr. Zöcher 4 B. 1402-3.)

70) S. 69. Gerhard (Johan), en berømt lutherisk

Theolog, f. 1582 i Queblinburg, studerede i Begyndelsen Medicin i Wittenberg, gik 1603 til Jena, hvor han ombyttede Medicinen med Theologien, blev Magister og optraadte allerede 1605 som theol. Docent. 1606 blev han Superintendent i Heldburg og Dr. theol. i Jena, snart efter Prof. Th. ved Gymnasiet i Coburg, hvor han 1615 blev General-Superintendent. Hans Lyst stod imidlertid stadig til Cathedralen, og derfor modtog han og 1616 med Glæde en Kaldelse til Jena som theol. Professor. Han var overordentlig agtet af sin Samtid, deltog i en stor Mængde Colloquier og blev brugt til forskjellige Gesandtskaber i religiøse Anliggender, hans Bestræbelser gik især ud paa at eftervise Epoer til Protestantismen i den gamle Kirke, for at beseire den catholske Kirke med dens egne Vidnesbyrd. Han døde 17 Aug. 1637 og efterlod sig en stor Mængde Skrifter, hvoriblandt især maa mærkes hans i Terten omtalte confessio catholica. Man fandt efter hans Død næsten 30 voll. i Manuscript. (Scher 2 B. 948-50.)

⁷¹⁾ S. 70. Polycrates Epheusus, Biskop i Epheusus, levede henimod Slutningen af det andet Aarh., han er bekjendt af sin Strid (190) med

⁷²⁾ S. 70. Victor (romersk Biskop 185-202) om Paaskefesten, som P. i en Forsamling af asiatiske Biskopper fik bestemt til den 14de April, hvad enten det var en Søndag eller ikke; Victor derimod holdt fast paa Søndagen og vilde ei erkjende Aftaterne for Medlemmer af et fælleds Kirkesamfund. (Euseb. lib. V Cap. 22, 24, 28. Meander: Allg. Geschichte der ch. Rel. u. Kirche I, 340, II, 521, III, 997, cfr. Meander: Kirchenhist. Archiv 1823, St. 2.)

⁷³⁾ S. 70. Marcus Epheusus eller Eugenius, Erkebiskop i Epheusus i 15 sec., var tilstede paa Conciliet i Ferrara (hvorhen ogsaa Keiser Johannes 2 Palæologus, som havde affendt ham, selv begav sig) og senere i Florenz, hvorhen, som bekjendt, Kirkesamlingen

blev henlagt. Den her tilveiebragte Forening (1439) mellem Latinerne og Grækerne, som Keiseren arbejdede saa meget paa, var aldeles imod Marcus G.'s Duffe, endnu paa sit Yderste talte han imod Foreningen, † 1447. Han skrev iblandt Andet: epist. encyclicæ duæ de concilio Florentino.

⁷⁴⁾ S. 73. Paolo Sarpi (født. Fra Paolo, ogsaa Paulus Venetus eller Paulus Servita), f. 14 Mdg. 1552 i Venedig, hvor hans Fader Frantz var Skjebmand. Sin første Dannelse erholdt han i sin Morbroder Ambrosio Morelli's berømte Skole, tidlig lagde han sig med Iver efter mathematisk, kemisk og fysisk Studier, elskede Ensomhed og traadte 14 Aar gammel ind i et Serviterkloster. Kun 18 Aar gl. blev han af Hertug Wilhelm Gonzaga af Mantua udnævnt til Lærer i Th. og i den kanoniske Ret i Mantua; hans Værembede foranledigede ham til et grundigt Studium af Kirkeret og Historie, efter saa Mars Forløb gif han tilbage til sit Kloster i Venedig og anvendte nu især sin Tid paa Naturvidenskaberne, man tilskriver ham endog forskjellige Opdagelser heri (Fischer: Geschichte der Physik I, 167). 1578 blev han Dr. theol., 1585 blev han kaldet til Rom som General-Prokurator. Pave Paul 5, som søgte at opretholde den hellige Stols Rettigheder, kom i mange Stridigheder især i Italien, hvor Venedig gjorde ham kraftigt Modstand (Ranke 2, 317-44), Senatet udnævnte Paolo S. til dets Statsconsulter, og djarve Skrifter udgaves i Mængde af P., der helligede Pavens verdslige Herredomme et uforsentligt Had og i mange Henseender nærmede sig de protestantiske Anskuelser (Ranke 2, 330). Under Striden med Paven blev han den 5te Oct. 1607 en Aften anfaldet af 5 Vanditer, der gave ham 15 Dolkestik, han blev som død liggende paa Pladsen, men blev dog helbredet og skrev Historien om Venedigs Strid med Paven, han døde 14 Jan. 1623. Han var en Mand

af stor Lærdom, af en beskedn og godmodig Charakier, fri for Lidenstabelighed, naar man undtager hans Afsky for Paven's verdslige Magt.

Iblandt hans Værker er hans „Storia del concilio Tridentino“, paa hvilket han skal have arbeidet næsten hele sit Liv igjennem, det berømteste. Omendkjøndt P. S. aldrig har navngivet sig som sammes Forfatter, er der dog ingen Tvivl om, at han har skrevet det, af hans Breve seer man, at han beskæftigede sig med et saadant Arbeide, i Venedig findes en Afskrift med Correcturer af hans Haand. (sfr. Ranke: die r. Pápste 3 B. Anhang 31-44, hvor dette Værk er blevet underkastet en grundig Kritik.)

Efterretninger

om

Horsens lærde Skole

for

Skoleaaret 1845—46

af

Skolens Rector.

I.**Characterer,**

tilbeelte den fra Horsens Skole dimitterede Discipel,
Viggo Harald Valdemar Bernth, ved Examen
Artium i Maret 1845:

Spørgsmaal	Mathematisk	Latin	Latinsk Stil	Orat	Skrift	Religion	Geographie	Historie	Strikmeest	Geometrie	Algebra	Stranf	Spørgsmaal
L.	H.	N.	H.	H.	H.	H.	II.	H.	N.	H.	L.	L.	H.

II.**Skolens Disciple.**

Disciplenes Antal var ved Begyndelsen af Skoleaa-
ret (1845-46) 29, af hvilke 4 i Marts Løb ere udmeldte:
Carl A. B. Holst og Theodor E. Nismussen af
3die Klasse, J. Christian G. M. Bernth og Peter
G. B. Sindberg af 1ste Klasse. I Juli Maaned
bleve 3 indsatte i Skolen:

Johan Glud, Son af Proprietær, Kammerraad Glud til Jensegaard;

Baldemar Schmidt, Son af Pastor Schmidt i Thyrested;

Jngvard Hjerrild, Son af Hospitalsferstander Hjerrild i Horsens.

Om Flere har jeg faaet Anmeldelse, at de ønskes optagne i Skolen til Efteraaret.

4 forventes dimitterede til Universitetet:

J. Lauritz Gh. Holst, Son af Brandcaptain, Vogbinder Holst her i Byen;

Rudolph Helms, Son af Apotheker Helms her i Byen;

Carl G. Hansen, Son af Pastor Hansen i Lundum;

J. F. G. Lauritz Larsen, Son af const. Soldassistent Larsen i Kjøbenhavn.

Efter den for Mai Maaned afholdte Censur ere Disciplene i de forskjellige Classer saaledes ordnede:

IV Klasse.

1. J. Lauritz Gh. Holst, Son af Brandcaptain, Vogbinder Holst her i Byen.
2. Rudolph Helms, Son af Apotheker Helms her i Byen.
3. Carl G. Hansen, Son af Pastor Hansen i Lundum ved Horsens.
4. J. F. G. Lauritz Larsen, Son af constitueret Soldassistent Larsen i Kjøbenhavn, tidligere Strædermester her i Byen.

5. Julius S. Curjel, Søn af Kjøbmand S. Curjel her i Byen;
6. Finn M. Lauritzen, Søn af Proprietær Lauritzen til Sveigaard ved Horsens.
7. Søren Ravn, Søn af Avlsforvalter Ravn paa Møgelkjær.

III Klasse.

1. G. Peter Ch. Schjørring, Søn af Pastor Schjørring i Skanderborg.
2. Frederik E. G. Smith, Søn af Proprietær Smith til Sønderhaven i Vendsyssel.
3. Moritz Ch. Anthou, Søn af Captain, Soldinspecteur Anthou her i Byen.
4. Gerhard Tetens, Søn af Pastor Tetens her i Byen.
5. Albert Ch. H. Th. Schou, Søn af Pastor Schou i Orting ved Horsens.
6. J. Valdemar Storm, Søn af Skolens Overlærer.

II Klasse.

1. Emanuel Christophersen, Søn af afdøde Bogu-
mand Christophersen her i Byen.
2. Peter N. With, Søn af Justitsraad, Herredsfoged
With i Drum ved Horsens.
3. Hugo N. Anthou, Broder til Nr. 3 i III Klasse.
4. Pøther E. S. Fogh, Søn af Bogtrykker Fogh
her i Byen.
5. N. Axel S. Schmidt, Søn af afdøde Magister,
Pastor Schmidt i Østved ved Horsens.

6. Christian F. Ronberg, Son af Proprietær Ronberg til Drumgaard ved Horsens.

I Classe.

1. Anton N. Lindemann, Son af Overbetjent Lindemann her i Byen.
2. Harald E. Petersen, Son af Råtesanger og Skolelærer Petersen i Klakring ved Horsens.
3. Wilhelm S. Gurjel, Broder til Nr. 5 i IV Classe.
4. K. Theodor Storm, Broder til Nr. 6 i III Classe.
5. Edvard Ronberg, Broder til Nr. 6 i II Classe.
6. Theodor N. van Deurs, Son af afdøde Proprietær van Deurs til Vodstrup, Stedson af Proprietær Wendz til Lindholtsgaarden ved Solbek.

III.

Lærerpersonalet.

Ved Direktionens Skrivelse af 4de Oktober blev Cand. philol. Levensens Constitution som Lærer ved Horsens lærde Skole hævet, og ved Direktionens Skrivelse af 18de s. M. blev Cand. philol. E. Thornaum i hans Sted конституeret som Lærer ved Skolen. Fagene have været saaledes fordeelte:

Overlærer Storm Græst, Tydsk, Calligraphie i alle Classer	29 Timer egentlig.
Constit. Lærer Knudsen Historie og Geographie i alle Classer, Naturhistorie i de 2 nederste, Dansk i næstøverste	27
Constit. Lærer Wendz Religion, Mathematik og Fransk i alle Classer	29
Constit. Lærer Bohr Latin og Dansk i de 2 nederste, Hebraisk i de to øverste Classer	29

Constit. Lærer Thornam Latin i de 2 øverste Classer,
 Dansk i øverste 23 Timer ugentlig.
 Syngelærer Münster Sang i alle Classer 3
 Gymnastiklærer Bisbye Gymnastik i alle Classer 4

Under 3die April blev jeg af Hans Majestæt aller-
 naadigst udnævnt til Rektor ved Horsens lærde Skole.

IV. a.

Lectiønstabel for Skoleaaret 1845—46.

Time	Cl.	Mandag	Tirsdag	Onsdag	Torsdag	Freitag	Løverdag
9—10	4	Latin	Græsk	Græsk	Græsk	Græsk	Græsk
	3	Geogr.	Latin	Latin	Latin	Latin	Hebraisk
	2	Latin	Latin	Historie	Latin	Latin	Fransk
	1	Religion	Geogr.	Latin	Geogr.	Naturb.	Historie
10—11	4	Historie	Latin	Latin	Latin	Latin	Religion
	3	Latin	Græsk	Græsk	Græsk	Græsk	Græsk
	2	Religion	Geogr.	Latin	Geogr.	Historie	Naturb.
	1	Latin	Latin	Religion	Latin	Latin	Latin
11—12	4	Dansk	Latin	Mathem.	Historie	Latin	Latin
	3	Fransk	Fransk	Latin	Hebraisk	Mathem.	Religion
	2	Latin	Græsk	Græsk	Græsk	Græsk	Jydsk
	1	Naturb.	Latin	Dansk	Fransk	Dansk	Dansk
12—1		Sang		Sang		Sang	1) Gynn. 2)
2—3	4	Mathem.	Geogr.	Geogr.	Hebraisk	Mathem.	
	3	Jydsk	Jydsk	Skrift	Latin	Historie	
	2	Dansk	Latin	Latin	Fransk	Skrift	
	1	Historie	Regning	Regning	Skrift		
3—4	4	Hebraisk	Historie	Jydsk	Latin	Jydsk	
	3	Mathem.	Religion	Mathem.	Jydsk	Dansk	
	2	Historie	Skrift	Dansk	Dansk	Religion	
	1	Skrift	Skrift	Historie	Regning	Latin	
4—5	4	Jydsk	Latin	Religion	Dansk	Historie	
	3	Historie	Historie	Geogr.	Fransk	Latin	
	2	Regning	Regning	Jydsk	Latin	Regning	
	1	Latin	Jydsk	Latin	Naturb.	Jydsk	
5—6	4	Religion	Fransk	Latin	Fransk		
	3	Latin	Latin	Dansk	Dansk	Gynn.	
	2						
	1		Gynn.		Gynn.		

Anm. I Maanederne Mai, Juni, Juli have Læstimerne 5—6 været pen-
 lagte til Morgenen 8—9.

IV. b.

Cal-Schema for Skoleaaret 1845—46.

Classien	Dansf	Latin	Græf	Hebraif	Fransf	Englf	Religion	Hiforie	Geographie	Naturhiforie	Mathematif	Calligraphie	Gang	Gymnastif	Summa af de ugentlige Timet for Skoleaaret
IV.	2	11	5	2	2	3	3	4	2		3				42
III.	3	10	5	2	3	3	2	3	2		3	1			42
II.	3	9	4		2	2	2	3	2	1	3				38
I.	3	10			1	2	2	3	2	3	3				38
Summa af Fag- indøgentl. Timet	11	40	14	4	8	10	9	13	8	4	12	5	3	4	160
															145

V.

Følgende er i de forskjellige Sprog og Videnska-
ber læst i Skoleaaret 1845—46:

Dansk.

I Cl. Flors Læsebog S. 453-478 læst og analytisk
gjennemgaaet. Peder Hjorts Grammatik S. 1-38. Ettil,
tildeels efter Dictat, to Gange ugentlig.

II Gl. Flors Læsebog S. 389-429 og 440-462.
Wentziens Grammatik S. 1-85. Stil een Gang ugentl.

III Gl. Flors Læsebog S. 277-294 og 373-343.
Hele Wentziens Grammat. Een Stil er leveret om Ugen.

IV Gl. Af Flors Læsebog udvalgte Stykker; den danske Literaturhistorie, efter Thortsens Haandbog, indtil Christian 7des Regjering. Een Stil er leveret ugentlig.

Latin.

I Gl. A*). Borgens Læsebog S. 26-69. Af Madvigs større Grammatik Formlæren uden Anmærkninger. De forekommende danske Stykker i Borgens Læsebog ere mundtlig oversatte og derefter nedskrevne.

I Gl. B. Borgens Læsebog S. 1-35. Efter Madvigs fortere Bearbejdelse af Grammatiken er læst S. 5-90.

II Gl. Af Cornelius Nepos er læst: Miltiades, Themistocles, Aristides, Pausanias, Cimon, Lysander, Alcibiades, Cato og Atticus. Af Jul. Cæsars Comment. de bello Gallico lib. I, cap. 1-49. Efter Madvigs større Grammatik er læst Boinings- og Orddannelseslæren med Forbigaaelse af de fleste Anmærkninger. Stil er skrevet to Gange ugentlig.

III Gl. Ciceronis orationes in Catilinam. Terentii Phormio, Tit. Livii lib. V & I cap. 1-49. Discipel Storm, som formeddelt Dienstvaghed var forhindret i at frekventere Skolen fra 1ste Octbr. indtil Juleferien, har af

*) Lindemann, Petersen, Curjel, Storm udvøire denne Classes Afdeling A, Kenberg og van Deurs Afdeling B.

Livius kun læst lib. V cap. 1-35. Af Madvig's Grammatik er læst hele Formlæren og Syntaren fra § 329. To Stile og een Version ere leverede ugentlig.

IV Cl. Candidaterne: Cicero de off. lib. I & II; Cato major, Lælius; Virgillii Æneis lib. IV & VI; Juvenals 10de og 13de Sat. Desuden er repeteret: 2 Bøger af Cæsar de bello Gall., Ciceronis orationes pro Roscio, pro lege Manilia, in Catilinam (Hansen og Larsen tillige orat. pro Ligario & pro Deiotaro), de off. lib. III; Livii lib. III, IV, V; Virgillii Æneis lib. I & II; Horatii odar. lib. I & II, epistol. I & II; de arte poetica; Juvenals 1ste, 3die, 4de og 8de Satire. — De Dyrige: Cicero de off. lib. I & II; Cato major; Lælius; Virgillii Æneis lib. IV & VI; Horatii epistol. lib. I epist. I-X. — Alle: Madvig's Grammatik: Ordbannelselæren og Syntaren. Bojesens romerske Antiquiteter undtagen Retsvæsenet; af Schaafs græske Antiquiteter enkelte Afsnit. To Stile og een Version ugentlig.

Græsk.

II Cl. Christopher sen Lunds Læsebog S. 1-22. Bergs Formlære. — De Dyrige Lunds Læsebog S. 1-8. Bergs Formlære S. 1-59 (indtil verba contracta).

III Cl. Xenophons Ἐποικητικῶν. I; Herodot. lib. I cap. 26-140. Storm har af Herodot ikkun læst cap. 26-94. Canges Grammatik: Conjugationerne med de anomale Verber.

IV Cl. Candidaterne Homers Iliade I, II, III, IV, IX og X; Herodot I, II, III; Xenophons Ἐποικητικῶν. I, II, III, IV; dog har Larsen ikke læst Iliadens IX og X og Herodots II. — Curjel Iliadens II, III, IV, V

og Xenophons 'Απομνημ. III. — Lauritzen og Ravn Iliadens I, 101-611 og II, 1-483; Herodots III. — Efter Langes Grammatik have de 5 Øverste gennemgaaet Formlæren og den sidste Deel af Syntaren; de 2 Andre alene Formlæren.

Hebraisk.

III Gl. Schjørring, Smith, Tetens, Schou Lindbergs Grammatik § 1-31; Genesis cap. IV-XIII. — Anthou og Storm Lindbergs Grammatik § 1-31 med Forbigaaelse af Anmærkningerne; Genesis cap. I.

IV Gl. Candidaterne Lindbergs Grammatik med Tabeller og Anmærkninger; Genesis; Psalmerne I-VI. — Kurjel i Grammatik det Samme; Genesis cap. 1-41. — Lauritzen og Ravn Lindbergs Grammatik fra § 22 til Enden; Genesis cap. 13-28.

Turkisk.

I Gl. Bresemanns Læsebog S. 53-111.

II Gl. Samme Bog S. 250-294. Hjerts lille Grammatik.

III Gl. Hjerts Læsebog S. 84-193. Efter Hjerts ff. Grammatik Syntaren og det Vigtigste af Formlæren.

IV Gl. Candidaterne Schillers W. Tell og die Braut von Messina; af Bresemanns Parleur: „Gespräche“ — Kurjel Hjerts Læsebog S. 355-410 og 417-589. — Lauritzen og Ravn samme Bog S. 221-351. — Hede Classen har brugt Hjerts ff. Grammatik.

Fransk.

I Gl. Borrings Manuel des enfans S. 71-87; Peterfen og van Deurs S. 13-23; Ronberg S. 1-10. Af den vedfœiede Grammatik Artikk., Talord, Pronom. og de regelm. Verber.

II Gl. Samme Bog S. 96-120, 113-141; Anthon S. 13-19 og 96-120; Ronberg S. 1-17. Af den vedfœiede Grammatik er læst det Vigtigste af Formlæren.

III Gl. Borrings Etudes lit., partie en prose S. 11-22, 36-54, 192-204. Af Deichmanns Grammatik hele Formlæren. Af Jørgenslebs Materialier ere Exemplerne I-XI anvendte til skriftlig Overs. fra Dansk til Fransk.

IV Gl. Candidaterne samme Bog S. 1-11, 54-71, 116-141, og 381-439. De Dvrige S. 235-250. Af Deichmanns Grammatik hele Formlæren og det Vigtigste af Syntaren.

Religion.

I Gl. Valles Lærebog Cap. I og VI til Pligterne imod Næsten. Ronberg og van Deurs alene ovenmeldte Afsnit af Cap. VI. Lindemann og Storm af Stockholms og Daugaards Bibelhistorie S. 70-84. Peterfen og Gurjel af Herslebs st. Bibelhist. S. 39-92. Ronberg og van Deurs af Herslebs lille Bibelhist. det nye Test. S. 84-110.

II Gl. Valles Lærebog 6te Cap. indtil Pligterne i enkelte Stænder. Af Stockholms og Daugaards Bibelhist. det nye Test. S. 97-148. Anthon af Herslebs st. Bibelhist. det gl. Test. S. 1-50. Ronberg af Herslebs lille Bibelhist. det nye Test. S. 55-132.

III Cl. Fogtmanns Lærebog § 1-47; Herslebs store Bibelhist. S. 92-147.

IV Cl. Candidaterne Fogtmanns Lærebog; Herslebs st. Bibelhist.; Matthæi og Johannis Evangelium paa Græsk. — De Dvrigte Fogtmanns Lærebog § 105-144; af Herslebs st. Bibelhist. det gl. Test. fra 5te Periode indtil Enden; Johannis Evangelium Cap. 1-14 paa Græsk.

Historie.

I Cl. A. Kofeds fragmentariske Historie S. 57-143.

B. Samme Lærebog S. 57-119.

II Cl. Suhms Udtog af Danmarks Hist. S. 71-164.

III Cl. Estrups Verdenshist. S. 209-307, samt af Suhms Danm. Hist. S. 33-101. Storm har ikke læst det sidste Pensum.

IV Cl. Candidaterne hele Estrups Verdenshist. og Suhms Danm. Hist. Curjel Estrups Verdenshist. S. 4-209 og 363-511. — Lauritzen og Ravn samme Pensum, som *III* Cl.

Geographie.

I Cl. A. Jørgerslevs mindre Lærebog S. 1-6, 17-56 og 110-124. — B. Samme Lærebog S. 1-6, 110-124 og 17-56; af det sidste Pensum ikkun det Vigtigste.

II Cl. Jørgerslevs st. Lærebog S. 128-165, 173-188 og 204-216.

III Cl. Efter samme Lærebog Danmark, England, Spanien, Portugal, Schweiz og Italien.

IV Cl. Candidaterne hele Jørgerslevs Geographie. — Curjel samme Pensum undtagen Asien. — Laurit-

gen og Kavn samme Pensum, som III Cl., og desuden Tyrkiet og Grækenland.

Arithmetik.

I og II Cl. have alene practisk Regning efter Ursins Regnebog.

III Cl. Bergs Arithm. 4-6 Cap.; en Time ugentlig practisk Regning.

IV Cl. Candidaterne hele Arithm. efter Ursin. — De Døtge Bergs Arithm. Cap. 1-6.

Geometrie.

I og II Cl. læse ikke Geom.

III Cl. Ursins Geom. § 55-90.

IV Cl. Candidaterne den plane Geometrie efter Ursin. — Gurjel og Kavn § 100-139; Lauritzen § 55-97 efter samme Bog.

VI.

Skolebibliotheket.

Følgende Bøger ere siden 1 Juli 1845 kjøbt eller af Direktionen skjenkede til Skolebibliotheket:

Characteerliste for Examen artium 1845.

Sammes Supplement fra Decbr. 1845.

Beckers Verdenshistorie ved Riise, 12te Vds. 5te og 6te Hefte; 13de Vds. 1ste til 6te Hefte.

Ersløvs Forfatterlexicon, 2det Vds. 3die Hefte.

Videnskaberne's Selskabs Forhandlinger, 1845 Nr. 5-8,
1846 Nr. 1-3.

Historisk Tidsskrift, 6te Bind's 2det Hefte.

Dansk Ugeskrift, 1845 2det Halvaar, 1846 1ste Qvartal.

Selmer: Kbhavns Universitets Aarbog. 1844.

Index lection. p. semestre hib. 1845-46.

Samme paa Dansk.

Indbydelse til Reformationseften 1845 (af Bornemann).

Dito til Universitetseften ved Kongens Fødselsdag 1845
(af Eschricht).

Dito til Soro Academies Fest ved Kongens Fødselsdag
1844 (af Steenstrup).

Dito til dito dito 1845 (af Hauch).

Dito ved Biskop Gads Indvielse 1845 (af Mynster).

Santate ved den lærde Sleses Indvielse i Kolding 1845.

H. Steens Magisterdisputats 1845, de vi et natura in-
finiti mathematici.

J. F. Hagen: Ægtefædet. Disputats for Licentiatgra-
den i Theol. 1845.

H. Brochners Magister-Disputats om Joderne i den
persiske Periode. 1845.

E. E. Neumerts Disputats for Doctorgraden i Medi-
cinen, de auscultatione obstetricia.

G. F. B. Lunds Magister-Disputats (de parallelis-
mo syntaxis Gr. et Lat.) 1845.

E. P. Povelsen's Magister-Disputats (emend. locor.
aliqu. Homer.) 1846.

H. Lehmann's Disputats for Doctorgraden i Medici-
nen (de humore aqueo oculi humani). 1846.

- 29 Skoleprogrammer fra Danmark's og Hertugdømmernes lærde Skoler, samt fra Aarhus's Realskole.
- 123 Skoleprogrammer for Aaret 1844 fra Preussens lærde Skoler.
- 123 dito for Aaret 1845 fra dito.
- Thesaurus Græcæ linguæ ab H. Stephano construct. vol. 5ti fascic. 6tus et vol. 6ti fascic. 5tus.
- Statsregnskabet for 1844.
- Stats-Budget for 1846.
- Manfas Kort over Jylland Nr. 7.
- Papes griech. Wörterbuch.
- Hundrup's Skole-Calendar 1845.
- Madvigs græske Ordfoiningslære.
- Tregders græske Formlære.
- Tregders græske og romerske Litteraturhistorie.
- Bresemann's tydske Grammatik.
- Bresemann's tydske Stileøvelser for Begyndere.
- Dito dito for høiere Classer.
- Jürs og Rungs Materialier til tydsk Stil, første Coursus.
- Riises lille tydske Læsebog.
- Vojesens græske Oldsager.
- Meyers tydske Grammatik.
- Mummes Beskrivelse af St. Knuds Kirke i Odense.

For Glensborgs Legat til Præmier,
uddeelte i September 1845:

- Solbergs Comœdier i eet Bind, givne Discipel E. Holst af 4de Classe.
- Samme Bog, givne Discipel P. Schiering af 3die Cl.

	Transport	2470	₧	17	β
5.	Forskjellige ubestemte og ekstraordinaire Indtægter :				
	a) Restancer fra 1844 Mars Regnskab	27	—	48	-
	b) Afdrag paa Forskud	160	—	-	-
	c) Tilskud fra den almindelige Sko- lesond	1300	—	-	-
	d) Tiendevederlag for Aarene 1841, 1842 og 1843 af en Jordlob paa Vinthen Mark.	1	—	39	-
		<hr/>			
	Indtægt	3959	₧	8	β

A. 2) Skolekassens Udgifter.

1.	Faste Gager, Tillæg og Gratificationer	2977	₧	52	β
2.	For Timeundervisning	471	—	-	-
3.	Bygningers og Inventariers Vedli- geholdelse	4	—	73	-
4.	For Gymnastikredskaber og Locale til Gymnastik	17	—	44	-
5.	Brændsels- og Belysnings- Forno- denheder	109	—	42	-
6.	Skatter og Afgifter	162	—	71	-
7.	Regnskabsføringen	78	—	31	-
8.	Forskjellige Udgifter:				
	a) for Skoleopvartningen	48	—	-	-
	b) Skrivematerialier og Porto	5	—	1	-
	c) Rengjørelse etc.	9	—	50	-
		<hr/>			
	Lateris	3883	₧	76	β

	Transport	3883	Ⓐ	76	β
d)	for st. Papiir til 2 Tiendeaccorder	=	—	84	-
e)	Udgifter ved Hornum Tiendes Op- frævning	20	—	=	-
f)	Liquidation i samme Tiende . .	=	—	35	-
g)	for Skoleprogrammet at trykke og indbinde	66	—	28	-
h)	for Avertissementer	5	—	64	-
8.	Extraordinaire Udgifter:				
a)	Underballance efter 1844 Aars Regnskab	430	—	10	-
b)	udbetalte Forskud	160	—	=	-
c)	estergivne Lys- og Brændepenge for forrige Discipel Roussing . . .	2	—	48	-
d)	bevilgede Rejsepenge til const. Lærer Thornam	30	—	=	-
e)	resterende Lys- og Brændepenge for Regnskabsaaaret	22	—	48	-
		Udgiot	4622	Ⓐ	9 β
		Indtægt	3959	—	8 -
		Underballance	663	Ⓐ	1 β

B. 1) Skolebibliothekets Indtægter.

1.	Beholdning efter 1844 Aars Regnskab	68	Ⓐ	59	β
2.	Jordleie for Aaret 1845	38	—	=	-
3.	Teilmanns Legat	20	—	=	-
4.	Af forrige Rector, Dr. Millertz's Loe- er ifølge Opgjørelse og Resolution re- funderet	99	—	80	-
		Indtægt	226	Ⓐ	43 β

B. 2) Skolebibliothekets Udgifter.

For indkjøbte Bøger er i Aaret 1845 udbetalt	13	⊥	24	β
Indtægt	226	—	43	—
Kassebeholdning	213	⊥	19	β

C. 1) Flensborgs Legats Indtægter.

Leie for Aaret 1845 af Legatets Jorder . 34 ⊥ 72 β

C. 2) Flensborgs Legats Udgifter.

1. For indkjøbte Bøger er i Aaret 1845 udbetalt	8	⊥	76	β
2. Til Rector, Dr. Müller t z's Bøe er udbetalt detses Tilgodehavende	27	—	70	—
Udgift	36	⊥	50	β
Indtægt	34	—	72	—
Underballance	1	⊥	74	—

D. 1) Stipendiefondens Indtægter.

Renter af Kassens Capitaler 11625 ⊥ . . 465 ⊥ 77 β

D. 2) Stipendiefondens Udgifter.

De almindelige Stipendier til Skolens Disciple for Skoleaaret 1844—45 ere be-
rigtigede saaledes :

Oplagt og indsat i Veile Sparekasse 270 ⊥

Udbetalt 55—

	325	⊥	—	β
Indtægt	465	—	77	—

Beholdning, som er overført i Stipendie-
overfludsfondens Regnskab 140 ⊥ 77 β

	Transport	233	28	56	β
4.	Davidsens Legat, tildeelt Disciplene J. E. G. Holst og C. P. C. Schjørring	20	—	—	—
5:	Liquidation i Tebstrup Byes Tiende for afgivet Jord til den nye Hovedblankevei	1	—	58½	—
6.	Regnskabsførerens Procenter	29	—	—	—
7.	Udlaant Capital	700	—	—	—
8.	Forskjellige Udgifter	1	—	40	—
	Udgift	985	28	58½	β
	Indtægt	1756	—	79	—
	Kassebeholdning	771	28	20½	β

VIII.

Stipendie-Uddeling i Skoleaaret 1845—46.

I. Høieste Stipendium 50 Rbd.

1.	J. E. G. Holst	}	at udbetale 4 Rbd.,
2.	C. E. Hansen		at oplægge 45 Rbd.

II. Mellemste Stipendium 35 Rbd.

1.	J. E. Gurjel,	}	at udbetale 5 Rbd.,
2.	F. M. Lauritzen,		at oplægge 30 Rbd.
3.	F. E. G. Smith,		

III. Laveste Stipendium 20 Rbd.

1.	J. F. G. E. Larsen,	}	at udbetale 5 Rbd.,
2.	J. W. Storm,		at oplægge 15 Rbd.
3.	C. H. W. Holst,		
4.	C. Christophersen,		

IV. Fri Undervisning.

1) S. Ravn, 2) G. P. Th. Schjørring, 3) Th. E. Alsmussen, 4) P. N. With, 5) N. A. S. Schmidt, 6) N. A. Lindemann, 7) K. Th. Storm, 8) H. E. Petersen, 9) W. J. Gurjel.

V. Medsat Betaling i Overensstemmelse med allerhøieste Resolution af 29de Novbr. 1816.

1) M. G. Anthon og 2) H. E. S. Fogh.

IX.

Paa en af mig under 5te Mai til Direktionen indsendt Skrivelse fik jeg Svar af 9de s. M., hvori meddes mig, „at Direktionen finder det rigtigt, at ogsaa ved Hørsens lærde Skole den forandrede Undervisningsplan fra „det næste Skoleaars Begyndelse saavidt mueligt træder i „Kraft, og at som Følge heraf Hovedexamen ved Skolen i nærværende Skoleaar afholdes i Slutningen af „Juli, August Maaned anvendes til Ferie, og det nye „Skoleaar begynder den 1ste September.“ Det mig i den Anledning afæfkede nærmere Forslag om, „hvilke Modifikationer der allerede fra næste Skoleaars Begyndelse kunne „indtræde i Undervisningen for at see den nye Plan saavidt mueligt forberedt eller iværksat“, indsendte jeg under 26de Mai. Men derpaa har der ikke kunnet falde Resolution saa betimelig, at den kunde indrykkes i dette Aars Skoleefterretninger.

X.

Schema for den offentlige Examen

i Horsens lærde Skole i Maret 1846.

Skriftlig Examen.

Fredagen den 17de Juli.

- 8-11. Alle Classer latinsk Stil. K., Bz., Br., Th.
 2-5. IV og III Classe latinsk Versjon. St., Th.

Lørdagen den 18de Juli.

- 8-11. Alle Classer dansk Stil. K., Bz., Br., Th.
 2-5. IV Classe Religions Udarbeidelse. De andre Cl.
 Regning. K., Bz., Br.

Mundtlig Examen.

Mandagen den 20de Juli.

IV Classes Børelse.

- 8-10. IV Cl. Hebraisk. Br., N., Cand. Brunn.
 10½-1. IV Cl. Hist. og Geogr. K., N., Cand. Plesner.
 3-4. II Cl. Græsk. St., N., Pastor Bogelius.
 4½-6½. III Cl. Latin. Th., N., Pastor Bogelius.

II Classes Børelse.

- 8-10. I Cl. Hist. og Geogr. K., Bz., Pastor Verch.
 10½-1. III Cl. Mathematik. Bz., St., Pastor Fabricius.
 3-4. III Cl. Hebraisk. Br., Bz., Pastor Schmidt.
 4½-6½. II Cl. Hist. og Geogr. K., St., Pastor Fabricius.

Tirsdagen den 21de Juli.

IV Classes Børelse.

- 8-11. IV Cl. Latin. Th., N., Pastor Tetens.
 12-1. I Cl. Tysk. St., Br., Institutbestyrer Resing.
 3-4½. II Cl. Latin. Br., N., Cand. Salomon.
 5-8. IV Cl. Mathematik. Bz., N., Pastor Fabricius.

II Classes Børelse.

- 8-10. III Cl. Hist. og Geogr. K., Bz., Pastor Schmidt.
 11-12. II Cl. Naturhistorie. K., Th., Pastor Verch.
 3-4. I Cl. Naturhistorie. K., St., Pastor Verch.
 5-6½. I Cl. Latin. Br., Th., Cand. Brunn.

Torsdagen den 22de Juli.

IV Classes Børelse.

- 8-11. *IV* Cl. Græsk. St., N., Cand. Bruun.
 11-1. *III* Cl. Dansk. R., Th., Pastor Paludan.
 3-4. *II* Cl. Tydsk. St., Br., Pastor Paludan.
 5-6. *I* Cl. Dansk. Br., N., Institutbestyrer Rosing.

II Classes Børelse.

- 8-10½. *II* Cl. Mathematik. Bz., R., Overaudit. Petersen.
 11-12. *I* Cl. Fransk. Bz., Br., Overaudit. Petersen.
 5-6. *II* Cl. Fransk. Bz., Th., Cand. Bruun.

Fredagen den 23de Juli.

IV Classes Børelse.

- 8-11. *IV* Cl. Religion. Bz., N., Cand. Salomon.
 3-5. *IV* Cl. Fransk. Bz., N., Pastor Tetens.
 5½-7. *II* Cl. Religion. Bz., Br., Pastor Fabricius.

II Classes Børelse.

- 8-10. *III* Cl. Græsk. St., Th., Pastor Borch.
 11½-1. *I* Cl. Religion. Bz., Br., Cand. Bruun.
 3-5. *III* Cl. Tydsk. St., Th., Cand. Salomon.

Fredagen den 24de Juli.

IV Classes Børelse.

- 8-10. *IV* Cl. Tydsk. St., N., Institutbestyrer Rosing.
 11-12. *II* Cl. Dansk. Br., N., Cand. Bruun.
 12-1. Høle Skolen Sangprøve.

II Classes Børelse.

- 8-10. *III* Cl. Fransk. Bz., Th., Cand. Gvaldsen.
 10-12. *III* Cl. Religion. Bz., St., Cand. Gvaldsen.
 4½-6. Høle Skolen Gymnastikprøve.

Lørdagen den 25 Juli Kl. 9 prøves de indmeldte nye Disciple. Fredagen den 31 Juli Kl. 9 foretages Translocationen. Tirsdagen den 1 September tager Underviisningen igjen sin Begyndelse.

Disciplenes Fædre og Værger samt andre Skolens Belyndere indbydes herved til at overvære den mundtlige Examen.

Horsens i Juni 1846.

Foged Nissen.

Rettelser og Tillæg.

Side	Linie	11 f. o.	o. Sammenlignen læs Sammenlignen
—	4	—	14 f. o. Nyrup læs Nyerup
—	„	—	6 f. n. Heelhed og læs Heelhed, og
—	5	—	10 f. n. efter Theologie. er udeladt: Under sit Ophold paa Borchs Coll. „offererede han mig — siger Birch er od, som den Gang var Præp. Col. Medic. — et carmen gratulatorium in novi anni (1692) auspicia paa mit Navn stilet i et artig emblematiske forfattet.“ (Birch. Dagb. 247.)
—	10	—	1 f. n. Seignur læs Seigneur
—	13	—	10 f. n. nose læs n'ose
—	16	—	12 f. o. nouvelles læs nouvelles
—	22	—	5 f. o. havde læs havde
—	29	—	10 f. o. illumna læs illumina
—	32	—	7 f. o. er læs en
—	50	—	14 f. o. udi læs uden
—	56	—	3 f. o. hav læs har
—	63	—	3 f. o. Guds læs hans
—	66	—	11 f. o. Concilum læs Concilium
—	„	—	7 f. n. Chrixi læs Christi
—	69	—	7 f. o. potestatibus læs potestatibus
—	70	—	6 f. n. de læs et
—	71	—	6 f. o. facto, externo, læs , facto externo,
—	75	—	1½ f. o. efter 76 A. er udeladt: I den saakaldte Nøgle til Veder Vaars paastaes, at Holberg har indført Joh. de B. i sit Skiemtedigt under Navnet Jens Blok. (See Veder Vaars I Bog 5te Sang, II Bog 2den og 3die Sang.)
—	„	—	10 f. n. efter f. Ex. er udeladt Hudson og
—	82	—	4 f. n. Esler læs Ester
—	88	—	8 f. o. erklære læs erklærede
—	92	—	4 f. n. en Aften læs om Aftenen
Paa enkelte Steder er Comma eller Eemicolon udeladt.

